

Actum Tilliburgis

Jaargang 48, nummer 1, januari 2017

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

In het afgelopen jaar heeft de Heemkundekring weer een aantal mooie activiteiten en lezingen georganiseerd. Zo zijn we naar de commando's in Breda geweest en hebben we het Nederlands drukkerijmuseum in Etten-Leur bezocht. Ook waren er excursies naar de Strijdhoeve en naar Mechelen.

Vooral de werkgroep monumenten heeft in 2017 hard aan de weg getimmerd. Deze is uitgegroeid tot een expertgroep die graag wordt geconsulteerd. Jarenlang overleg met het gemeentebestuur heeft ertoe geleid dat er een akkoord is bereikt over de aanwijzing van 50 vooroorlogse en 50 naoorlogse nieuwe gemeentelijke monumenten. Dit akkoord is in samenwerking met het Cuypersgenootschap en Heemschut tot stand gekomen. Waarschijnlijk zal het besluit van het college in de raadsvergadering van deze maand bekrachtigd worden. Een mooi resultaat!

Hopelijk is dit voor andere leden van de kring een aanmoediging om ook een werkgroep op te richten waarbij zij gezamenlijk hun hobby kunnen uitoefenen.

50-jarig bestaan

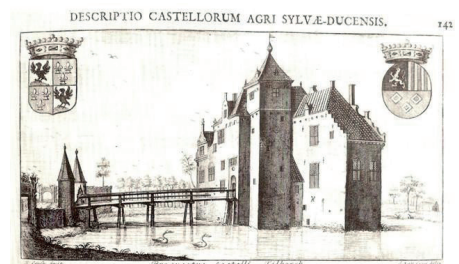
Maar de Heemkundekring kijkt ook naar de toekomst. Op 10 december 2019 bestaan wij 50 jaar en het zou mooi zijn als wij dit jubileum helemaal 'toekomstbestendig' kunnen vieren. In dat licht is er een projectgroep opgericht die gaat onderzoeken hoe de Heemkundekring verder de toekomst (het digitale tijdperk) in moet gaan om het bestaansrecht veilig te stellen.

In het vertrouwen dat wij nog steeds op de goede weg zijn, wensen wij jullie allen een gelukkig, gezond en vooral een saamhorig verenigingsjaar 2018 toe.

Het bestuur

Lezing 18 januari

De heren van 'Tilburg' en hun kasteel

Het kasteel van Tilburg, maar dan bezien in een breder perspectief. Historicus Bas Aarts toont het wel en wee van deze 'stenen camer' in de context van een aantal 'voorgangerkastelen' in de regio. Dit tegen de achtergrond van de middeleeuwse geschiedenis van Brabant.

Het verhaal zal gaan over de Giselberten en hun burcht 'Ter Borch', de heren van Tilborch en de verschillende bouwfases van hun kasteel op de Hasselt. Uiteraard eindigt het verhaal met de verkoop, de daaropvolgende sloop en de archeologische opgraving in de periode 1979 – 1980.

Drs. Bas Aarts (1947) is historicus, was docent geschiedenis en is onder andere voorzitter van de vereniging Vrienden van Brabantse Kastelen.

Zie verder: www.basaarts.nl

Terugblik op de lezing door Pia van den Berg

Wat als muren konden praten in Stadstraat 013?

Pia van den berg woont sinds 2008 in de Stadstraat, een onopvallende straat tussen de Oudedijk en de Bisschop Zwijssenstraat. Sinds zij vorig jaar 'De Beleving' organiseerde, staat de straat ook in figuurlijke zin op de kaart.

Bij toeval belandde Pia tijdens een fietstochtje door het centrum in de Stadstraat. En nadat zij een arbeidershuisje met tuin uit 1903 bezocht, besloot ze al direct bij binnenkomst dat ze het zou kopen.

Tijdens het opknappen van het pandje, raakte ze in de ban van de Stadstraat en haar bewoners. Zo bedacht ze bij het verwijderen van het behang hoe leuk het zou zijn om verhalen over oud-bewoners te verzamelen. Zoals die van Piet, Mimi, Corry en Hugo. En over de herkomst van de straatnaam, de huisnummering, de woonwinkel van Van Dijk en het koetshuis bijvoorbeeld.

De Beleving

Al deze overwegingen leidden in juni 2017 tot 'De Beleving', een culturele belevingsroute door de straat. Door middel van dans, theater en beeldende kunst werden de vergeten verhalen uit het verleden verteld. Hiervoor werkte Pia samen met (onder andere) Dansnest, Fontys Hogeschool voor de Kunsten en vele figuranten en vrijwilligers. Ook kreeg ze veel publiciteit bij het maken van een 'schilderij' op een muur van de (nu gesloopte) gymzaal aan de Oude Dijk.

Nieuwe plannen

In 2018 woont Pia precies 10 jaar in de Stadstraat en dan wil ze een boek presenteren. Het gaat over de Stadstraat als spiegel van een tijd, een samenleving en een stad. Verder is er een documentaire in de maak en heeft deze gedreven stadgenoot plannen om in 2019 een app te lanceren.

Avond in kerstsfeer

Geheel in de sfeer van Kerstmis was de zaal versierd en stond het meubilair tijdens deze laatste lezingenavond van 2017 in de 'gezellige stand'.

Afwisselend waren er optredens van het dubbelkwartetkoo Vokalise met stemmige liederen en ons duo Marianne en Jan Sikkers. Begeleid door accordeonmuziek brachten zij ludieke liedjes en verhalen ten gehore.

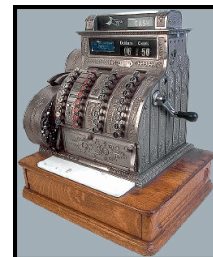

Daarnaast droegen verschillende leden enkele kleine gedichten voor.

Contributie 2018

Voor de contributie van 2018 ontvangt u na de jaarvergadering een factuur.

Deze hoeft u nu dus nog niet te betalen.

Agenda

Eerstvolgende lezing:	18 januari
Lezingen in 2018:	15-2, 15-3, 19-4, 17-5, 21-6, vakantie, 20-9, 18-10, 15-11, 20-12
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 48, nummer 2, februari 2018

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

15 februari: Algemene Ledenvergadering

Op 15 februari vindt de Algemene Ledenvergadering plaats. Voorafgaand daaraan is er een lezing door Alfonso Gil Cantabrana over het project 'Blauwe Aders'. De lezing vangt aan om 20.00 uur en duurt ongeveer een uur. Na de pauze start de Algemene Ledenvergadering.

Agenda

Algemene Ledenvergadering

- 1 - Opening met vermelding van het ledenbestand.
- 2 - Goedkeuring notulen van de Algemene Ledenvergadering van 16-2-2017. Voor zover deze notulen niet digitaal aan de leden zijn toegestuurd, zullen er exemplaren ter lezing aanwezig zijn.
- 3 - Ingekomen stukken en mededelingen.
- 4 - Verklaring kascontrolecommissie.
- 5 - Benoeming kascontrolecommissie.
Aftredend zal zijn dhr. Frank van Kruisselbergen.
- 6 - Vaststelling begroting en contributie voor 2018.
- 7 - Bestuursverkiezing.
Aftredend zullen zijn dhr. Henk Veltmeijer (voorzitter) en dhr. Ad van Eijck (penningmeester).
Beide personen stellen zich wederom verkiesbaar. Leden die zich ook verkiesbaar willen stellen, kunnen zich melden bij het secretariaat.
- 8 - Beleidsplan voor 2018.
- 9 - Busreis 2018.
- 10 - Fietstocht 2018.
- 11 - Eigendommen heemkundekring.
Een opgave hiervan zal ter lezing aanwezig zijn.
- 12 - Rondvraag.

Lezing Blauwe Aders

Veel Tilburgers zullen zich afvragen wat er toch gaande is bij de Hasseltrotonde. Wat er zich achter de schermen afspeelt en waar al die grote graafmachines voor dienen.

U komt er achter op donderdag 15 februari. Dan geeft Alfonso Gil Cantabrana, beleidsmedewerker Water & Riolering bij de Gemeente Tilburg, een lezing over dit 'Tilburgs Deltaplan'.

Tilburgse waterlopen

Het grondgebied van Tilburg wordt van oudsher doorsneden door talrijke waterlopen. Deze hebben een belangrijke rol gespeeld in de nederzettingsgeschiedenis van Tilburg. Naast de afvoer van hemelwater dienden ze als voedselbron voor de eerste bewoners van onze streken. De meeste van de circa 30 waterlopen die Tilburg rond 1900 nog kende zijn gedempt en vervangen door riolering. Andere natuurlijke afvoeren zijn nog aanwezig, zoals de Nieuwe Leij en de Donge.

Het 'kasteel' van Tilburg en zijn voorgangers

Terugblik op de lezing door Bas Aarts

Over de term 'kasteel' is Bas Aarts enigszins sceptisch als het gaat over het kasteel van Tilburg. "Kasteel, het is op het randje, maar vooruit", aldus de historicus en kastelenkenner bij uitstek. In zijn lezing plaatste Bas het kasteel van Tilburg in de context van de Brabantse geschiedenis en andere 'voorgangerkastelen'.

Tilburg kende in het verleden een aantal gebouwen die als kasteel werden aangemerkt. Naast Huize Broekhoven en Huize Moerenburg stond er op de Hasselt een gebouw met de naam 'stenen camer'. Dit omwaterde landhuis had blijkbaar wel de uitstraling van een kasteel maar was niet te vergelijken met de zware middeleeuwse burchten. Feitelijk komt het huidige paleis-raadhuis qua uiterlijk nog het dichtst in de buurt van zo'n middeleeuwse burcht: torens, kantelen en 'schietgaten' moeten onze fantasie prikkelen. Maar ook dit 'kasteel' is slechts een geromantiseerde replica.

Wat een deceptie! Maar hoe zat het dan wel?

Omstreeks 1200 waren de vroege heren in het gebied 'van de Tilburgen' de baas over een brede strook grond ten noorden van de Leij, van Goirle tot en met Helvoirt. Deze adellijke heren, de 'Giselberten' genoemd, hadden hun burcht Ter Borch aan de samenloop van Leij (Voorste Stroom) en Reusel (Achterste Stroom) aan de oostkant van Oisterwijk. Hier stond ook een watermolen, die pas in de 20e eeuw werd afgebroken.

De kunstmatige heuvel (motte), waarop hun houten kasteel stond, werd omstreeks 1800 afgegraven. Nu ligt daar nog een verwilderd bos met gedeelten van de oude gracht. Op luchtfoto's uit 1944 en circa 1960 zijn de contouren van de heuvel echter nog goed zichtbaar. En met de huidige technieken waarbij het landschap zelfs tot op het maaiveld gereconstrueerd kan worden, blijkt hoe en waar de burcht moet hebben gestaan.

Verder bestond het complex uit een hoofdgebouw op de heuvel met een houten palissade er omheen. Deze kon via een brug bereikt worden vanaf een lagergelegen deel, waar een houten voorburch stond.

Kort na 1200 nam Hendrik I, hertog van Brabant de burcht én de macht over van de 'heren van Tilburg'. In 1210 stichtte hij ter plaatse een marktplaats, die vandaag nog steeds bestaat onder de naam 'De Lind'. Sindsdien werd het oude Oost-Tilburg voortaan Oisterwijk genoemd. Het voormalige West-Tilburg omvat tegenwoordig grofweg het huidige Tilburg.

VOLLE BAK TIJDENS DE LEZING VAN BAS AARTS.

Die Schlacht von Waterloo

Nog niet zo lang geleden vertelde Yvonne Welings, gemeentearchivaris van Tilburg, over koninklijke archiefstukken in het Stadsmuseum. De collectie betreft hoofdzakelijk afbeeldingen; echte objecten zijn er niet zo veel. Toch was er tot voor kort in Tilburg een bijzonder koninklijk archiefstuk te bewonderen én te beluisteren.

Enkele jaren geleden ontdekte Louise van Hasselt dat de tafelpiano die zij al jarenlang in bezit had, met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid behoort moet hebben aan prinses Sophie. Zij was de jongste dochter van Koning Willem II en werd geboren in 1824. Na haar huwelijk in 1842 werd zij groothertogin van Saksen-Weimar-Eisenach. Zij overleed in 1897 in Weimar.

De piano werd in 1832 of 1833 vervaardigd door Petrus de Ruijter in Breda en wellicht als relatiegeschenk geschonken aan Sophies vader. Die gaf hem aan zijn toen negenjarige dochter te bespelen, zo schreef zij in 1833 aan haar moeder. Na haar vertrek uit Tilburg bleef de tafelpiano 185 jaar in Tilburg. In januari schonk Louise de piano aan het Geelvinck Muziek Museum in Zutphen, waar specialistische kennis over dit instrument aanwezig is.

J'ai un bon Piano de Bréda

Dit schreef de 9-jarige prinses Sophie in 1833 aan haar moeder Anna Paulowna. 'Je m'exerce tous les jours' (ik oefen elke dag) voegde ze eraan toe. De piano was inderdaad afkomstig uit pianofabriek van Petrus de Ruijter in Breda en ooit bedoeld als promotiegeschenk voor Koning Willem II. Via zijn vriend, de gefortuneerde textielabrikant Thomas van Dooren, kwam de tafelpiano in bezit van de antiquair Peters aan de Spoorlaan. In 1970 kocht Louise daar het totaal verwaarloosde instrument. In 1987 liet ze de piano volledig restaureren.

Bommen en granaten

Tafelpiano's hebben een vrij kort bestaan gehad. Tot het midden van de negentiende eeuw werden ze voornamelijk gemaakt voor beginnende pianostudenten, onder andere vanwege de lagere aanschafkosten. Dat gold niet voor dit exemplaar. De palissander kast met versiering van een rokende granaat, kanonslopen en kogels, ingelegd met parelmoer en koper was volledig vervaardigd volgens de smaak van Zijne Koninklijke Hoogheid. De rokende granaat is het symbool van het Korps Grenadiers. Hiervan was Kroonprins Willem II namelijk in 1829 door zijn vader koning Willem I als opperbevelhebber aangesteld om de zuidelijke grenzen te verdedigen.

REINA WAAGENAAR (COMMENTAARSTEM) EN
AD VAN SLEUWEN (PIANO)

Fort, forter, het fortst

Later werden de tafelpiano's verdrongen door rechtopstaande piano's. De eerste pianofortes werden rond 1700 gebouwd. Deze konden - in tegenstelling tot de clavecimbel - zacht en hard spelen, vandaar de naam. Alle instrumenten die daarna werden gebouwd werden fortepiano's genoemd: vleugels, tafelpiano's en rechtopstaande piano's. Rond 1880 zijn de pianofortes verdrongen door de moderne piano's met de grotere toon. Dit werd mogelijk door een gietijzeren frame, betere viltten hamerkoppen, verbeterde pedalen en een kruis-snarig systeem van het type Steinway of Broadwood.

Van Dooren

Thomas van Dooren was een gefortuneerd man en een groot kunstverzamelaar. Hij overleed kinderloos in 1836. De prinsenkinderen verlieten Tilburg definitief en de tafelpiano kwam zodoende hoogstwaarschijnlijk in handen van de nichtjes Van Dooren, die speelkameraadjes van Sophie waren geweest. Carolina van Dooren overleed als laatste van de familie in 1922. Via een boedelverdeling kwam het instrument uiteindelijk terecht bij de antiquair Peters, waarna Louise zich over hem ontfermde.

Onderzoek

Zo bleef dit unieke historische instrument 185 jaar in Tilburg, waarvan 40 jaar in bezit van Louise van Hasselt. Onwetend was zij van de historische waarde. Dat veranderde in 2014. Bij de presentatie van de biografie "Willem II 1792-1849", door Jeroen van Zanten, hoorde Louise over de brief van Sophie aan haar moeder en een piano uit Breda. Met de gegevens die ze al had startte ze een onderzoek en heeft ze de herkomst van deze tafelpiano kunnen vaststellen. Als een van de pronkstukken van het Geelvinck Muziek Museum in Zutphen zal de piano daar regelmatig bespeeld worden.

DE EERSTE CD IS INMIDDELS UITGEREIKT AAN GEERT DE RUIJTER, EEN NAZAAT VAN DE BEROEMDE PIANOBOWWER UIT BREDA.

Presentatieconcert en cd

Om de klanken van de tafelpiano niet verloren te laten gaan voor Tilburg is er een speciale cd uitgebracht met als titel: 'De Tilburgse erfenis van Willem II'. Op de cd zijn composities uit de tijd van muziek uit de tijd van onze 'Tilburgse' koning te horen.

Op 13 januari vond de cd-presentatie plaats in De Muziekkamer van Louise van Hasselt. Ad van Sleuwen, een expert op het gebied van historische instrumenten en de geëigende speeltechniek, speelde onder andere 'Die Schlacht von Waterloo'. De compositie werd gepresenteerd in een combinatie van muzikale en visuele verbeelding: de muziek vertelt het verhaal van de bloedige Slag bij Waterloo (1815), terwijl de commentaarstem van Reina Waagenaar de verschillende gebeurtenissen en episodes aankondigt. Met lichtbeelden van historische prenten wordt het verhaal in beeld gebracht.

De cd met de klanken van de tafelpiano waar prinses Sophie op heeft leren spelen, kost € 10,00 en is verkrijgbaar bij De Muziekkamer (Professor Dondersstraat 54), Livius en Gianotten.

Werkgroep Driekoningen

De werkgroep Driekoningen (3K) heeft een moeilijke tijd doorgemaakt. Na het wegvallen van de 'kartrekker' waren we erg onthand doordat gegevens ontbraken. Toch zorgden we in 2017 voor een prachtig, uitgebreid programma. Mede door de gebrekkige PR is dat programma niet uit de verf gekomen.

Vervolgens zochten we samenwerking met het Stadsmuseum, zodat we mede gebruik konden maken van de erfgoed-website. 2018 hebben we een herstart gemaakt. Hierbij besloot de werkgroep om zelf geen activiteiten meer te organiseren, maar zoveel mogelijk bekendheid te geven aan plaatsen waar in Tilburg activiteiten worden georganiseerd. Daarover waren we aangenaam verrast. Er zal in de nabije toekomst opnieuw contact worden gezocht met partners in de regio om ook regionale 3K-activiteiten door te kunnen geven.

Voor 2019 staan in ieder geval een lezing (Hasseltse Kapel) en een 3K-wandeling gepland. Via websites en pers zullen we hieraan bekendheid geven. Zo voldoen we tevens aan de opdracht om een blijvende plaats op de Lijst van Immaterieel Erfgoed te behouden. Zodat we de 3K-traditie levend kunnen houden en deze vernieuwen.

Monumentenberichten

In het kader van uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst heeft een afvaardiging van Heemkundekring Tilborch op 1 februari overleg gehad met beleidsmedewerkers van de afdeling Monumenten.

De lijst zal met maar liefst 100 monumenten worden uitgebreid. 50 daarvan zijn van na de Tweede Wereldoorlog. Omdat die het meest bedreigd worden is de procedure daarvoor nu opgestart. De andere 50 zijn vooroorlogs. De komende tijd wordt hierover informatie verzameld en vindt overleg plaats om tot een goede afweging te komen. Wij houden u op de hoogte.

Heemkundekring Tilborch vertegenwoordigt in deze procedure de monumenten van de stad Tilburg. De kernen Berkel-Enschot en Udenhout hebben een eigen afvaardiging. Gezamenlijk trekken wij op met erfgoedvereniging Heemschut en het Cuijpersgenootschap.

Debatavond over erfgoed

Samen met het Cast (Centrum voor architectuur en stedenbouw) zal op 7 maart een debatavond georganiseerd worden in verband met de verkiezingen. Erfgoed zal dan een belangrijk onderwerp zijn.

In het volgende mededelingenblad meer hierover.

Agenda

Eerstvolgende lezing: 15 februari

Lezingen in 2018: 15-3, 19-4, 17-5, 21-6, vakantie, 20-9, 18-10, 15-11, 20-12

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 48, nummer 3, maart 2018

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Lezing 15 maart

Een digitale wandeltocht door een koninklijk legerkamp in Rijen

Op donderdag 15 maart geeft archeoloog Jan Roymans een lezing over het militaire oefenkamp van Koning Willem II in Rijen. Hij neemt u mee op een digitale wandeling tussen de soldaten en hun onderkomens in de tijd van de Tiendaagse veldtocht.

De Tiendaagse Veldtocht, de laatste aanvalsoorlog van Nederland, volgde op de Belgische Opstand in 1830. Gedurende deze strijd om de Belgische onafhankelijkheid, die uiteindelijk resulteerde in een definitieve scheiding tussen de noordelijke en de

zuidelijke Nederlanden, bevonden zich in onze streken veel manschappen en legeronderdelen. Een van de verzamelplekken was een groot tentenkamp in Rijen, waar het leger zich voorbereidde op een oefening of de oorlog.

Zo'n 13.000 mensen, militairen en burgers lieten hun sporen in het veld na. Naast zichtbare zijn er ook – althans voor de leek – veel onzichtbare sporen achtergebleven. Jan Roijmans weet ze stuk voor stuk te vinden.

Contributie 2018

Op de jaarvergadering van 15 februari is de contributie voor 2018 als volgt vastgesteld:

Leden met AT - digitaal
€ 27,50

Leden met AT – post
€ 32,50

Huisgezinsleden met AT - digitaal
€ 55,00 (€ 27,50 + € 27,50)

Huisgezinsleden met AT - per post
€ 60,00 (€ 32,50 + € 27,50)

Bijgaand ontvangt u een factuur.

Aan de hand van satellietbeelden en filters die hierop zijn geprojecteerd, worden hoogteverschillen op microniveau in het land zichtbaar. Dan veranderen de nietszeggende aarden wallen, verhogingen en kuilen in het hedendaagse landschap in kookkuilen en funderingen voor legertenten. Zo maken we kennis met de plaatsen waar ooit de soldaten en officieren verbleven.

'De digitale verbeelding van een reusachtig militair kamp destijds op de hei' (Jan Roijmans)

Aders van Tilburg, verstopt in de aarde

Met deze zin begon het refrein van een gezongen 'ode' aan de blauwsloten, misschien wel de voorlopers van de Blauwe Aders. Het lied werd gebracht door koor 'Deining' en sloot op passende wijze de lezing over het project Blauwe Aders af. Alfonso Gil Cantabrana, beleidsmedewerker Water en Riolerings, gaf tekst en uitleg over dit technische hoogstandje.

Op verschillende plekken in de stad is het inmiddels een bekend verschijnsel: opengebroke straten, zware machines en diepe putten met persleidingen. Het is allemaal bedoeld voor de zogenaamde 'Blauwe Aders': afvoerbuizen voor het overtollig regenwater. De buizen worden aangelegd naast het bestaande rioleringsnetwerk, zodat het relatief schone regenwater gecontroleerd kan worden ingezet voor andere doeleinden.

Lang geleden dienden de natuurlijke waterlopen voor de afvoer van regenwater. Met de groei van de stad ontstond behoefte aan een rioleringsnetwerk, vooral uit hygiënische overwegingen. Desondanks waren er regelmatig overstromingen.

Men had namelijk geen benul van de hoeveelheid afvoerwater, laat staan controle over een gereguleerde afvoer. Aanvankelijk kende Tilburg één stelsel van rioleringsbuizen. Er liep een hoofdriool door de stad waarop uiteindelijk alle andere buizen werden aangesloten. Het riool diende bovendien voor alle waterafvoer, dus zowel regen- als huishoudwater. Later werden er gescheiden systemen aangelegd, met op enkele plaatsen een 'overstort' voor het overtollige water. Op dit moment kent Tilburg zo'n duizend kilometer rioleringsnetwerk.

Robuust systeem

Maar ook het huidige stelsel kan niet al het water verwerken. Op piekmomenten in de aanvoer (lees: enorm heftige regenbuien die gemiddeld één keer per jaar voorkomen) gaat het mis en ontstaan er overstromingen in Tilburg. Hierdoor ontstond de noodzaak om te komen tot een robuust (regen)watersysteem: het project 'Blauwe Aders'.

Hierbij wordt een extra leidingstelsel aangelegd waardoor het regenwater - apart van het huishoudwater, in fasen - wordt afgevoerd. Deze fasen zijn: vasthouden, bergen en afvoeren. Het water wordt vastgehouden in zogenaamde 'waterparken' en vervolgens gereguleerd geloosd op het oppervlaktewater. Moerenburg is hier een mooi voorbeeld van. Ook in het Leijpark en bij de Piushaven zijn dergelijke plekken gecreëerd.

Verstopt in de aarde

Waar mogelijk worden straten opengebroke om de leidingen aan te leggen. Waar dat niet kan, zoals de aders die vanaf de Hasseltrotonde naar het buitengebied ten noorden van de stad lopen, worden leidingen onder de grond door 'geperst'. Hiertoe wordt een put gegraven waarin een boorkop wordt gelegd. Met hydraulische kracht wordt de boor onder de grond door geperst, tot wel 10 meter onder het maaiveld. Zo kan er steeds een stukje leiding

worden aangelegd. En soms ... stuiten de arbeiders daarbij op de resten van een eeuwenoude, oorspronkelijke waterlaat.

Waterneutraal

De Blauwe Aders bieden een gedeeltelijke oplossing voor stedelijke problemen zoals hittestress, de gevolgen van een slechte riolering en verdroging. Maar het probleem is daarmee niet volledig opgelost”, aldus Alfonso. Gelukkig kwamen er deze avond voldoende alternatieven uit het publiek. Algemeen is de stelling dat bewoners zelf moeten proberen het water vast te houden. Want dan snijdt het mes aan twee kanten. Maar dat vraagt wel om een inspanning van iedereen.

Ook Gert Brunink, onze stadsbioloog en hartstochtelijk voorvechter van het terugbrengen van de oude waterlopen in het stadsbeeld, doet een duit in het zakje. Hij is bezig om zijn huis in de binnenstad waterneutraal te maken.

“Zodra het klaar is mag iedereen komen kijken”, zegt hij. En dus sluit het koor ‘Deining’ af met hun lofzang aan de waterlopen: “... niet verguisd, maar omarmd door de stad die bruist ...”

Werkgroep Monumenten boekt succes

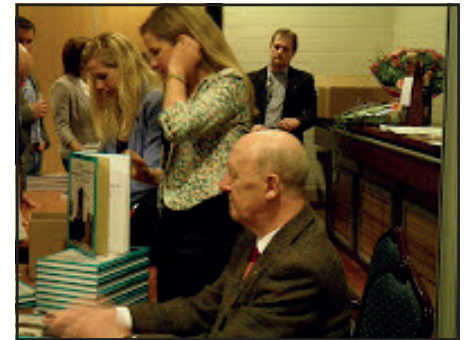
Namens Heemkundekring Tilburg maakt de werkgroep Monumenten zich hard voor de bescherming van monumenten in Tilburg.

Samen met Heemschut en het Cuijpersgenootschap trok de werkgroep ten strijde. Met als resultaat deze bekendmaking van na-oorlogse monumenten die aan de gemeentelijke lijst worden toegevoegd. Over enige tijd zal besloten worden over nog eens 50 vooroorlogse monumenten.

Agenda

- 7 maart / 19.30 uur. Cast-debat in het Ontdekstation in de Spoorzone. Hier zullen erfgoed (monumenten) en ruimtelijk beleid aan de orde komen. Opgeven via de website van CAST.
- 18 maart / van 14.00 tot 17.00 uur. Groot verkiezingsdebat van BD in De Nieuwe Vorst.
- 21 maart. Gemeenteraadsverkiezingen.

In memoriam: Ad Vorselaars

Op 21 februari jongstleden overleed Ad Vorselaars. Hij werd 90 jaar. Sinds de oprichting van Heemkundekring Tilborch was hij lid.

Gedurende die periode deed hij onderzoek naar de Tilburgse molens. Het leidde in 2007 tot een prachtig boek: Molens, maalderijen en meelfabrieken in Tilburg. Vijf jaar later publiceerde hij een boek over de geschiedenis van zijn familie. Toen bleek dat die afkomstig was uit Vorselaar, organiseerde Ad een bezoek met de hele familie aan dit Belgische dorp. De burgemeester van Vorselaars was aanwezig op Ad's begrafenis en sprak hierover.

Wij verliezen in Ad een verdienstelijke en beminnelijke man. Wij wensen zijn levenspartner, kinderen en kleinkinderen veel sterkte bij het verlies.

Gemeente doet voorstel voor 50 gemeentelijke monumenten

Excursie

Kaarsenmuseum, Baarle-Hertog

Frits Spies had een bijzondere hobby: knutselen met bijenwas. Hij werd vaardig in het gieten en versieren van manshoge kunstkaarsen met religieuze taferelen. Verschillende keren is hij door de Paus in audiëntie ontvangen. Speciaal voor hem bracht hij dan 'kathedrale' kunstwerken (speciale devotiekaarsen) mee.

In dit museum krijg je uitleg in geuren en kleuren. Bijvoorbeeld over de zeer simpele hulpmiddelen die Frits Spies gebruikte en hoe hij bladgoud aanbracht op de kaarsenlichamen. Maar ook hoe hij kleuren maakte door de natuurlijke bijenwas op verschillende manieren te verhitten. Sommige kaarsen zijn bijna 2 meter hoog. Ook zijn er twee kerkgebouwen te bezichtigen die geheel uit was zijn opgetrokken.

Aanmelden

Wil je het naadje van de kous weten? Meld je dan aan door de kosten (€ 4,50) vóór 19 maart 2018 over te maken op bankrekening NL 85INGB 0002 9207 12 ten name van Heemkundekring Tilburg.

Praktische zaken

- Vertrek om 13.15 uur vanaf parkeerplaats Boerke Mutsaers met EIGEN AUTO'S.
- De rondleiding duurt bijna 1,5 uur (afhankelijk van het aantal vragen)
- Na afloop drinken we gezellig koffie op een van de vele terrassen in Baarle.
- Om 17.00 uur ben je weer terug. We maken er een leerzame middag van!

KRING EN BESTUUR ZIJN NIET AANSPRAKELIJK VOOR TIJDENS DEZE EXCURSIE OPGELOPEN LETSEL OF ANDER SCHADE.

Jan Sikkers
organisator excursies.

Excursie

Van Osch Museum, Etten-Leur

Op 26 mei bezoeken we een bijzonder, nee, een verbazingwekkend museum. Ik ga nog niet alle details verklappen, dat leest u in de AT van april. Maar kernwoorden die op deze tentoonstelling van toepassing zijn: stoommachines - smederij - koperslagerij - revisieonderdelen - motorrijwielen - fietsframes - oude werktuigen - draaibanken 1870 - vliegwielen - draaiorgel - tijdvak 1900 tot heden – muurschilderingen.

Ook belangrijk: je kunt er van de vloer eten, er is volop bewegingsruimte en het is zeer betaalbaar! In dit particulier museum zullen we twee uur doorbrengen.

Kortom, voldoende ingrediënten om zaterdag 26 mei vrij te houden in uw agenda. We vertrekken dan om 13.15 uur vanaf parkeerplaats Boerke Mutsaers naar Etten-Leur.

In de AT van april krijgt u alle informatie over deze excursie. Vanaf dan (en niet eerder alstublieft) kunt u zich aanmelden.

Jan Sikkers
organisator excursies.

Nieuwe website al gezien?

Misschien is het u al gevallen maar er wordt druk gesleuteld aan de website van de heemkundekring. Met als resultaat een fris uiterlijk! (met dank aan Sander van Bladel).

Algemene leden- en jaarvergadering

Op 15 Februari vond de Algemene leden- en jaarvergadering plaats. De (concept-) notulen hiervan kunt u lezen op onze website www.heemkundekringtilburg.nl.

Verder zijn de volgende besluiten en belangrijke mededelingen opgenomen:

Het contributiebedrag voor 2018 wordt gewijzigd. Elders in dit AT vindt u uitleg hierover.

Bestuur

De aftredende bestuursleden Henk Veltmeijer en Ad van Eijck worden (unaniem) herkozen.

Excursies

De jaarlijkse busexcursie wordt georganiseerd tijdens de laatste zondag van augustus 2018. Getracht zal worden de daaraan verbonden kosten voor de Heemkundekring neutraal te houden. Als kosten van deelname wordt gedacht aan een bedrag van € 60,00 á € 63,00 per persoon. Als mogelijk te bezoeken doel wordt gedacht aan het Mediapark te Hilversum of aan het Onderwijsmuseum te Dordrecht.

Als "korte" excursie wordt gedacht aan het van Oschmuseum in Etten-Leur en het Kaarsenmuseum in Baarle-Nassau.

Gezocht wordt naar actieve leden die dit jaar de jaarlijkse fietsexcursie willen organiseren. Tot op heden heeft zich helaas niemand aangemeld.

Modernisering heemkundekring

Als belangrijkste punt van het beleidsplan 2018/2019 werd de modernisering van de Heemkundekring besproken. De laatste jaren loopt het ledenaantal terug. Dit is een gegeven wat ons zorgen baart voor het voortbestaan van de HKK.

TIJDENS DE ALV
WERD HET NIEUWE
BESTUUR BENOEMD:

(VLNR):
JAN ROSSOU,
HENK VELTMEIJER,
AD VAN EIJK.

WIM FRANKEN WAS
NIET AANWEZIG.

Het is moeilijk om leden te enthousiasmeren om een wat meer actievere rol te gaan spelen binnen de kring. Oproepen van het bestuur om werkgroepjes op te richten op het gebied van archeologie, stamboomonderzoek (genealogie), archiefonderzoek en kadasteronderzoek waarin leden hun hobby zouden kunnen uitleven hebben weinig opgeleverd.

Om het voortbestaan van de HKK te waarborgen is een projectgroep opgericht die beziet hoe de HKK toekomstbestendig gemaakt kan worden.

Deze projectgroep heeft als doelstelling om bij het 50 jarig bestaan van de HKK, in december 2019, de HKK dusdanig gereorganiseerd te hebben, dat het bestaansrecht is veiliggesteld.

Dit denken zij als volgt te bereiken:

- De doelstelling van de HKK wijzigen. In concept:
  - het onpartijdig adviseren (op basis van aanwezige expertise) over behoud en onderhoud van het monumentale erfgoed in Tilburg;
  - het delen en overdragen van de kennis over het "monumentale" erfgoed in Tilburg aan een breed publiek;
  - daardoor het verbinden van mensen).
- Goed communiceren door:
  - het ontwikkelen van een goed en herkenbaar logo.
  - Verbeteren van de Public-Relation (PR);
  - Verbeteren van de website.
  - Daartoe vanuit de HKK een budget ter beschikking te stellen en subsidies aan te vragen.
  - Eventueel aanpassen of vernieuwen van de naam "Heemkundekring Tilborch" naar een moderne variant.
- Pogingen in het werk te stellen om meer personen van buitenaf naar de lezing te trekken.
- Het aantal bestuursleden uitbreiden zodat de mogelijkheid ontstaat om voor opvolging zorg te kunnen dragen.

Oproep aan de leden

Wie wil zich gaan inzetten om het voortbestaan van de jaarlijkse fietsexcursie te waarborgen?
Wie wil zich inzetten om ons 50 jarig bestaan (9 december 2019) te organiseren?

Belangstellenden kunnen zich aanmelden bij onze secretaris.

Kaaistoep: assistentie gevraagd voor cultuurhistorisch onderzoek

De Tilburgse afdeling van de KNNV (Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging) bereikt binnenkort een mijlpaal. In 2020 viert de vereniging namelijk dat zij al 25 jaar onderzoek doet naar het gebied 'De Kaaistoep'.

Ter ere hiervan komt er onder andere een boek, een expositie, een website en een symposium. Ook zullen er in het jubileumjaar veel activiteiten in het gebied plaatsvinden. Om dit alles voor te bereiden roept de KNNV de hulp van Tilburgse heemkundekring in.

De Kaaistoep is een onderdeel van het grondwaterbeschermingsgebied pal ten westen van de bebouwde kom van Tilburg (De Blaak, Bels Lijntje) en

ten noorden van de A58. Het terrein is eigendom van TWM Gronden B.V. (voorheen: Tilburgsche Waterleiding-Maatschappij). Het vroegere landbouwgebied en de terreinen met bos ten noorden ervan zijn vanaf 1994 in ontwikkeling als natuurgebied.

Sinds 1995 is de KNNV-afdeling Tilburg actief in de Kaaistoep en de aangrenzende bos- en heidegebieden. De vereniging beschikt over bijzonder veel kennis van planten, dieren, biodiversiteit en geologie.

Maar ervaring met het verzamelen van cultureel-historische informatie ontbreekt. De heemkundekring was voor de KNNV daarom een logisch aanspreekpunt.

Wil je meedoen?

De KNNV zoekt mensen die het leuk vinden om binnen dit project mee te draaien. Het werk zal hoofdzakelijk bestaan uit het verzamelen van informatie en verrichten van nader onderzoek. Daarbij krijg je alle vrijheid om het werk naar eigen inzicht uit te voeren.

Het zou mooi zijn als we namens de heemkundekring een werkgroepje kunnen formeren die deze klus oppakt. Halverwege 2019 moet het verhaal klaar zijn, het boek verschijnt in februari 2020. In de tussentijd stemmen we zaken af met de contactpersonen van de KNNV.

Aanmelden

Heb je interesse? Meld je dan aan bij: Jan Rossou (janrossou@gmail.com). We organiseren dan een startgesprek met Marie-Cécile van de Wiel (secretaris KNNV-Tilburg) en Jaap van Kemenade (terreinbeheerder en coördinator).

Wil je meer lezen over de werkzaamheden van KNNV in de Kaaistoep, kijk dan op: <https://www.knnv.nl/afdeling-tilburg/kaaistoep>.

Agenda

Eerstvolgende lezing:	15 maart
Lezingen in 2018:	19-4, 17-5, 21-6, vakantie, 20-9, 18-10, 15-11, 20-12
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 48, nummer 4, april 2018

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Vooruitblik Lezing 19 april

De Tilburgse jaren van prinses Sophie

Prinses Sophie was de enige dochter van Koning Willem II en Anna Paulowna. Thera gaat vooral in op de kinderbrieven over prinses Sophies verblijf in Tilburg. Hieruit bleek onder andere hoezeer zij het hier naar haar zin had.

'Ma chère Madame, Ik vermaak me hier in Tilburg heel goed. Ik heb van tijd tot tijd kleine soiréé's die heel vrolijk zijn. Ik speel bijna de hele dag met de kinderen van meneer Vrede in een mooie tuin. Papa heeft een heel leuk bal gegeven ter gelegenheid van de verjaardag van Alexander.'

(citaat uit een brief van de tienjarige prinses)

Prinses Sophie van Oranje werd in 1824 in Den Haag geboren als laatste kind en enige dochter van Anna Paulowna en de latere koning Willem II. Wanneer haar moeder naar het hof in Weimar ging logeerde Sophie bij haar vader in Tilburg. In 1842 trouwde ze met haar volle neef Carl Alexander van Saksen Weimar Eisenach en vertrok naar Weimar. Prinses Sophie overleed in 1897. In Weimar verrichte zij baanbrekend werk op het gebied van onderwijs, vrouwenemancipatie en gezondheidszorg. Maar het belangrijkste was haar rol in het culturele leven. Zo zette ze zich in voor het theaterleven, de literatuur en het kunstonderwijs. Ook was Sophie een leerlinge van Franz Liszt, die haar zang- en pianolessen gaf.

Zij bleven vierenzeventig jaar bevriend. De tafelpiano die de jonge prinses bespeelde bleef in Tilburg zorgvuldig bewaard en werd dit jaar geschonken aan het Geelvinck Muziek Museum in Zutphen.

Oproep aan de leden

Wie wil zich gaan inzetten om het voortbestaan van de jaarlijkse fietsexcursie te waarborgen?

Wie wil zich inzetten om ons 50 jarig bestaan (9 december 2019) te organiseren?

Belangstellenden kunnen zich aanmelden bij onze secretaris.

Thera Coppens

is auteur van veel historische boeken. 'Sophie in Weimar / een oranjeprinses in Duitsland' kreeg dit jaar een 5e druk en werd genomineerd voor de biografieprijs.

Na de pauze toont ze powerpoint-beelden van portretten, paleizen en oude foto's. Zie: www.theracoppens.nl en klik op 'boeken'. (<http://www.theracoppens.nl/boeken.html>)

Op zoek naar het legerkamp van Willem II Kamperen of creperen?

Rijen, 2 augustus 1831 – Kroonprins Willem II, opperbevelhebber van het Nederlandse leger, roept zijn officieren bij elkaar. Wat er al een tijdje aan zat te komen, zal hij nu bevestigen: de strijd tegen de opstandige België gaat beginnen. En wel vandaag!

Het startsein voor de Tiendaagse Veldtocht, zoals de aanval later de geschiedenisboeken in zou gaan, werd gegeven op een historische plek in de nabijheid van Tilburg. Ten westen van de stad was al maanden een gigantisch militair kamp opgericht. Over een lengte van 1700 meter, stonden lange rijen tenten en enkele houten barakken opgesteld. Afgewisseld met allerlei militaire objecten en bouwwerken zoals wachthuisjes, redoutes (verdedigingswerken), kookkuilen en latrines.

Archeoloog Jan Roijmans is onze gids tijdens een digitale wandeling door het verleden. Aan de hand van satellietbeelden van het huidige landschap, gecombineerd met historische documenten, brengt hij de oude situatie in het legerkamp tot leven. En zo wordt snel duidelijk dat elke romantische gedachte over deze periode naar het rijk der fabelen verwezen kan worden. Met zoveel mensen op elkaar gepakt en met minimale voorzieningen moet het dagelijks leven niet al te florissant zijn geweest.

Waarom dit kamp?

Als eerste schetst Jan de voor-geschiedenis. De aanleiding om het kamp hier te vestigen was de Slag bij Waterloo en de daaropvolgende nederlaag van Napoleon Bonaparte. Hierdoor ontstond er een machtsvacuüm, waardoor er behoefte was aan een bufferstaat. De toenmalige grootmachten (Verenigd Koninkrijk en de Duitse staten) wezen Nederland, België en Luxemburg – zonder overleg – toe aan het nieuwe Nederlandse koninkrijk. Doordat de autoritaire koning Willem I zijn aandacht echter veel meer op het noorden vestigde dan op het zuiden, begonnen de Belgen te morren. Dit mondde in 1830 uit in een opstand, waarna Leopold van Saksen tot koning der Belgen werd uitgeroepen. Een oorlog leek nu onvermijdelijk.

In de aanloop naar de strijd werden er op twee plaatsen legerkampen opgericht: in Oirschot en in Rijen. Deze plekken waren vooral zo gekozen vanwege de ligging: dichtbij de vijand,

omringd door heidegebied en strategisch gelegen bij inundatie (het laten onderlopen van een gebied met water).

Tegenwoordig vinden we de locatie van kamp Rijen zo'n beetje ten oosten van vliegveld Gilze-Rijen, aan weerszijden van de Bredaseweg (die destijds dwars door het kamp liep).

Grondsporen

De satellietbeelden die met behulp van een vliegtuig zijn gemaakt, tonen hoogteverschillen van soms slechts enkele centimeters. Toch levert dit, gecombineerd met archeologische vondsten en andere bronnenmateriaal, interessante inzichten op. Zo wordt duidelijk dat kleine verhogingen ooit de funderingen voor de legertenten waren. Dat een greppel diende als latrine en een verlaging de basis vormde voor een kookkuil. Aangrenzend, in de richting van Rijen, lag een oefenterrein. Op de luchtfoto's is duidelijk te zien hoe de restanten van de oude loopgraven nog herkenbaar zijn in het landschap.

Ook over het dagelijks leven kan iets verteld worden. Dat officieren over een ruime tent voor twee personen, beschikten bijvoorbeeld. Maar dat de 'lotelingen' (soldaten) daarentegen het moesten doen met een ronde tent van 4 meter doorsnede, waarin ze met maar liefst 16 man sliepen. Met de voeten in het midden en het hoofd aan de buitenzijde: als spaken in een wiel. De koningstent was uiteraard van ruime afmetingen: ongeveer 9 bij 5 meter.

Kookkuilen waren 18 meter lang, 8 meter breed en 2 meter diep. Daar overheen waren balken gelegd waaraan kookketels hingen. Op de bodem werden vuren gestookt om de ketels te verwarmen. Latrines (toiletten) waren geconstrueerd zoals sommigen die nog wel kennen uit de militaire dienstplicht

of de scouting: een greppel met daarboven een balk waarop je kon zitten. Verder waren er 'winkeltjes' en 'restaurantjes' waar de officieren terecht konden. Ook werd het kamp bezocht door marketentsters en prostituees.

Een rijksmonument?

Maar wat is nu de historische waarde van deze vondsten? Gebaseerd op objectieve criteria die gelden voor aanwijzing als zodanig, zou het een rijksmonument moeten zijn volgens Jan.

'Het is zeldzaam in zijn soort, nagenoeg het hele ensemble is herkenbaar en – last but not least – het is nog steeds in zijn volle pracht aanwezig!'

Tenslotte geeft Jan nog een inkijkje in zijn werk als archeoloog en de mogelijkheden van deze AN2-techniek. Jan gelooft in de kracht van het visuele. En dat wordt eens en te meer duidelijk na zijn verhaal.

'Mysterie' oude foto ontsluit

Begin maart ontving Heemkundekring Tilborch een verzoek van Bernadette van Loon. Zij was in het bezit van een oude foto waarvan zij zich afvroeg wie de mensen op de foto zouden zijn.

Een oproep op onze website en de Facebook community 'Alle Tilburgse Herinneringen In Een Groep' leverde al snel reacties op. Daarnaast konden wij Bernadette in contact brengen met mensen die over het familiearchief van de personen op de foto beschikten!

Het bleek te gaan om de firma Denissen, die vele jaren aan het Wilhelminapark was gevestigd. De auto op de foto is een Minerva autobus. De familie Denissen was eerder actief met een stalhouderij in de Goirkestraat. Na de oorlog, werd de stalhouderij gecombineerd met een 'handel in koloniale waren'. De carrosserie is omstreeks 1935 gebouwd door "carrosseriefabriek Wed. G. Smulders" uit de Hasseltstraat in Tilburg.

Iemand anders wist te vertellen dat deze 24-persoons Minerva dateert van 1933. Hij kwam in juni 1933 met parknummer 2 in dienst. Verder is het kenteken uitgegeven in 1925. Dat komt omdat kentekens in die tijd bij de persoon hoorden en niet bij het voertuig.

Ook leverde de oproep nieuwe foto's op. Zoals de stalhouderij Wilhelmina en een portret van de heer J.J. Denissen.

FOTO BOVEN: DE HEER J J DENISSEN

FOTO ONDER: MINERVA AUTOBUS (COLL. FAMILIE SMULDERS / KRELIS SWAANS (WWW.KLEIN-HASSETL.NL)

Terugblik excursie – 22 maart

Kaarsenmuseum Baarle-Hertog

Rond half twee vertrekken 9 kringleden met 2 auto's naar het museum in Baarle-Hertog. Daar zijn naast de kerk in het voormalige parochiehuis de kunstkaarsen van Frits Spies uit Leeuwarden te bewonderen.

In een inleidende film is te zien hoe devoot deze kunstenaar leefde en met welk eindeloos geduld hij deze kunstwerken van volledig natuurlijke bijenwas maakte. Achter glas staan de kunstwerken gekoeld. Vele tientallen kaarsen zijn kunstig versierd tot complete kunstwerken alsof dit het laatste avondmaal betreft.

Op een van de kaarsen is het wapen van Tilburg te zien, een kunstwerk ter herinnering aan de slachtoffers van de nazi's. Zes van de acht kinderen uit het Joodse gezin Lob die in de Trappistenkloosters (mannen en vrouwen) in Tilburg zaten, vonden hun einde in Auschwitz en Dachau.

Lekkere koffie in 'Den Engel' completeert deze interessante excursie.

Informatie gevraagd

Tilburgse strijders tegen Franco

De Spaanse Burgeroorlog (1936-1939) wordt wel gezien als 'generale repetitie' voor de Tweede Wereldoorlog. 80 jaar geleden bereikte de strijd rondom Madrid een hoogtepunt. Niet bij iedereen zal bekend zijn dat ook honderden Nederlandse mannen (en vrouwen) deelnamen aan de strijd.

De Tilburgse historicus Sander van Bladel doet onderzoek naar de Tilburgers die zich aansloten bij de zogenaamde Internationale Brigades. Maar helaas zijn er bijna geen getuigenissen van familieleden en/of nabestaanden. Hiervoor roept Sander uw hulp in.

Van 17 Tilburgse mannen is in ieder geval bekend dat zij naar Spanje trokken om te vechten aan de zijde van de Republikeinse regering. Vaak werkloos, zag men strijden tegen het opkomend fascisme als alternatief voor de uitzichtloze situatie thuis. Niet iedere Spanjestrijder ging uit idealisme, maar bij velen speelden hun communistische overtuiging zeker een rol. Een aantal Tilburgers kwam in Spanje om het leven. Anderen kozen bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog voor een rol in het verzet.

Hoe u kunt helpen

De website www.spanjestrijders.nl probeert biografische portretten te schetsen van deze mannen. U kunt helpen door informatie te verstrekken over de volgende personen: Joannes Basters (1906), Lambertus Beekmans (1911, geboren in Hedikhuizen), Joannes van Beurden (1917), Martinus Broers (1914), Joseph Bruyelle (1906), Roelof Bijkerk (1906, textielarbeider geboren in de Twentse plaats Losser), Josephus Doedee (1917), Bernardus van den Dries (1916), Josephus van Erven (1909, geboren in Goirle), Adrianus van Esch (1900, stukadoor geboren in Vught), Bastianus Horsten (1905), Adrianus van Kuik (1920), Hendrikus van Loon (1908), Lambertus Smetsers (1916), Albertus Smits (1917), Jacobus Verboven (1915) en Petrus IJpelaar (1907).

Alle reacties zijn welkom. Wilt u informatie delen, mail die dan naar: swrjvanbladel@gmail.com.

Excursie - 26 mei 2018

Het Van Osch Museum in Etten-Leur

In de nieuwsbrief van afgelopen maart lichtte Jan Sikkers al een tipje van de sluier op over de excursie op 26 mei aanstaande. Een 'verbazingwekkend' museum noemde hij het toen en daar is geen woord van gelogen. 'Een exposé van 100 jaar vakmanschap' is de toevoeging die hij er vandaag aan geeft.

3 generaties Van Osch die oorspronkelijk hier in de Willem II straat in Tilburg hun zaken deden, waren verantwoordelijk voor dit bijzondere museum. Het herbergt een tentoonstelling van stoommachines, oude gereviseerde – en werkende – machines, draaibanken uit vervlogen tijden, et cetera. In de grote museumhal ziet u een prachtige muurschildering. Verder krijgt u onder andere te zien: diverse stoommachines, een oude benzineafgiftepomp van Shell, een FN-motorfiets, oude brommers, oude Gazellefietsen, vitrinekasten boordevol cylinders, zuigerstangen, meetinstrumenten en draaibanken uit 1870 en 1900. Zelfs een draaiorgel uit Hilvarenbeek staat op jou te wachten, buiten rijdt de stoomtractor SAM en de kleinere stoomtrekker NIEK.

Deze opsomming is slechts een fractie van het geheel. Bovendien is alles zeer fraai en goed onderhouden. Zo zijn nergens loshangend vet of olierestanten te bespeuren. Raadpleeg de website: www.hetvanoschmuseum.nl voor meer informatie.

Agenda

24 april 2018: Regionale Inspiratiebijeenkomst
Info: www.maandvandegeschiedenis.nl

26 mei 2018: Oorden van bang wachten
Aanmelden en meer info: info@erfgoedbrabant.nl

2 en 3 augustus 2018

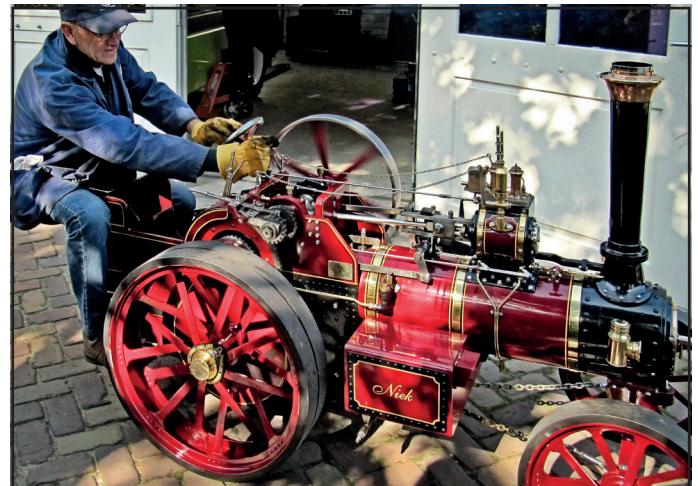
Stroomopwaarts erfgoed Meijerijstad (Brabantse Heemdagen)
Info janrossou@gmail.com

Belangrijke informatie

- We rijden met eigen auto's Etten-Leur.
- Vertrek: 13.15 uur vanaf parkeerplaats Boerke Mutsaers.
- Bezichtiging museum: 14.00 - 16.00 uur.
- Inschrijven: vóór 20-5-2018 door overmaking van € 7,50 per persoon naar bankrekening NL85 INGB 0002 9207 12 ten name van Heemkundekring Tilburg.
- Inbegrepen bij de prijs: koffie/thee, koek en autokostenvergoeding voor de chauffeur.

Graag tot dan!

Jan Sikkers, Organisator excursies

KRING EN BESTUUR ZIJN NIET AANSPRAKELIJK VOOR TIJDENS DEZE EXCURSIE OPGELOPEN LETSEL OF ANDERE SCHADE.

Werkgroep De Torenklok

Nieuwe luidingen in 2018

Vorige jaar heeft Werkgroep de Torenklok met succes een aantal seculiere klokkenluidingen verzorgd. Om hieraan een vervolg te geven is er voor het jaar 2018 opnieuw een aantal luidingen gepland.

Denk daarbij aan Koningsdag, Bevrijdingsdag en Tilburgse Kermis. Maar ook tijdens Dodenherdenking, waarbij de zware rouwklok werd geluid.

Om dit in goede banen te leiden heeft de werkgroep diverse instanties aangeschreven. Hieronder de klokkeneigenaren, organisatoren van evenementen en overheidsinstanties Die laatste is vooral belangrijk omdat er soms een luidverbod geldt. Speciaal voor bijzondere gelegenheden is dan een tijdelijke ontheffing nodig.

Inmiddels heeft het Bisdom gereageerd met een succeswens voor de luidingen van 2018. Dat is uniek in 'klokkenland' en dat vinden wij daarom heel bijzonder!

Overzicht seculiere klokkenluidingen 2018				
Evenement	Datum	Aanvang	Einde	Klokken
Koningsdag	27-4-2018	09:00	09:15	Alle luidbare klokken van Tilburg en omgeving
Dodenherdenking *	4-5-2018	19:45	19:58	De grote rouwklokken van Tilburg en omstreken
Bevrijdingsdag	5-5-2018	12:00	12:15	Alle luidbare klokken van Tilburg en omgeving
Opening Tilburgse kermis	20-7-2018	15:00	15:15	Alle luidbare klokken in de Tilburgse binnenstad
Open Monumentendag	8-9-2018	12:00	12:10	Alle luidbare klokken van deelnemende gebouwen
Open Monumentendag	9-9-2018	12:00	12:10	Alle luidbare klokken van deelnemende gebouwen
Bevrijding Tilburg	27-10-2018	12:00	12:15	Alle luidbare klokken van Tilburg
	27-10-2018	(tijdstip volgt, avondluiding)		De grote rouwklokken van de Tilburgse binnenstad
	27-10-2018	21:00	21:15	Alle luidbare klokken van Tilburg

* Deze luiding is gekoppeld aan het landelijk moment van Rouwluiden.

Agenda

Eerstvolgende lezing: 19 april

Lezingen in 2018: 17-5, 21-6, vakantie, 20-9, 18-10, 15-11, 20-12

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 48, nummer 5, mei 2018

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Vooruitblik Lezing 17 mei

Een ongetemde buurt

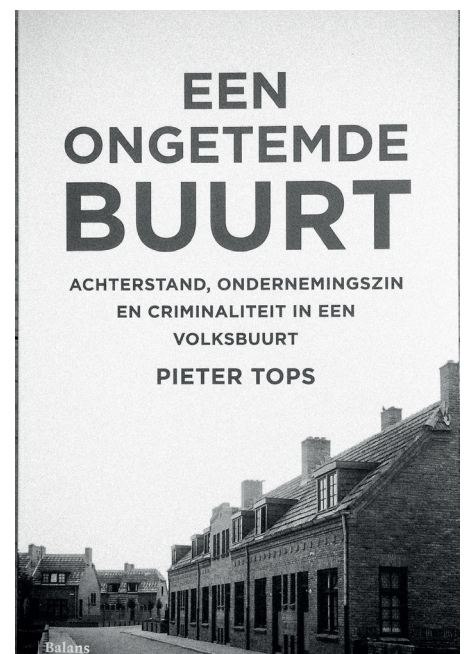
De één praat over de Tilburgse Vogeltjesbuurt als in een spannende misdaadroman, de ander loopt er met een ruime bocht omheen. De wijk kent vele gezichten maar alleen insiders weten hoe het er echt aan toe ging.

Pieter Tops dook in deze bijzondere wereld en schreef er een boek over. Op donderdag 17 mei geeft hij een lezing over het leven in deze Tilburgse buurt. In zijn boek 'Een ongetemde buurt' wordt duidelijk hoe enerzijds de buurt kon uitgroeien tot een broeinest van criminaliteit, maar dat er ook een keerzijde was: een bestaan aan de rand van de samenleving.

In de naoorlogse jaren besloot de gemeente Tilburg om 'zwaksocialen', 'asocialen' en 'antisocialen' als groep te definiëren en bij elkaar te huisvesten één buurt. Tijdens de jaren 60 ontstond een beleid van zelfontplooiing, waar de bewoners op hun geheel eigen manier mee omgingen. De actie 'Tweety' in 2005 markeerde een voorlopig einde aan de situatie. Op één dag werden 42 hennepkwekerijen en 2 XTC-labs opgerold.

Nuance

Pieter Tops toont echter een genuanceerder beeld van de Vogeltjes- en Visserijbuurt.

Volgens hem heeft de situatie kunnen ontstaan doordat de problemen van de naoorlogse maatschappij werden afgewenteld op een zwakke groep. Die vervolgens ruimte kreeg om een eigen wereld te creëren. Zo voorzagen de bewoners in eigen levensonderhoud waarbij geld belangrijker was dan onderwijs en persoonlijke ontwikkeling.

Over de spreker

Pieter Tops is als hoogleraar bestuurskunde verbonden aan Tilburg University en deed onderzoek naar de Vogeltjesbuurt en Visserijbuurt. Eerder publiceerde hij over de wijk in 'De achterkant van Nederland'

Oproep aan de leden

Wie wil zich gaan inzetten om het voortbestaan van de jaarlijkse fietsexcursie te waarborgen?

Wie wil zich inzetten om ons 50 jarig bestaan (9 december 2019) te organiseren?

Belangstellenden kunnen zich aanmelden bij onze secretaris.

Een prinses van Oranje in Duitsland

Sophie in Weimar

Meer dan 60 toehoorders bezochten de lezing over prinses Sophie. Op deze zomerse lenteavond luisterden zij geboeid naar het verhaal van Thera Coppens, dat met assistentie van Marie-Louise van Hasselt vorm werd gegeven. Nog dit jaar volgt een expositie in de Hermitage van Amsterdam, goed om alvast in de gaten te houden.

Prinses Sophie van Oranje (1824-1897) was het jongste kind en enige dochter van Anna Paulowna en de latere koning Willem II. Haar drie broers waren Willem (later koning Willem III), Alexander (als lievelingsbroer ook 'Dodo' genoemd) en Hendrik (bijgenaamd 'De Zeevaarder'). Het was de tijd waarin 'Wiens Neerlandsch bloed ...' van de dichter Hendrik Tollens (1780-1856) onze nationale hymne was.

Sophie wordt gedoopt in de Sint Jacobskerk in Den Haag. Ze groeit voornamelijk op in paleis Soestdijk, maar tussen haar 8e en 15e jaar verblijft ze regelmatig in Tilburg. Dan logeert ze bij haar vader en bij oom Frederik. In 1838 schrijft ze in haar dagboek: 'Ik heb er gedanst met de hele wereld'. De prinses speelt met beschermelingen van Thomas van Dooren, een oudere dochter van Pieter van Dooren en met buurmeisjes van de familie Bogaers uit de Heuvelstraat. Vaak logeert ze ook bij de familie Vreede. Vanuit Tilburg schrijft de jonge Sophie brieven die pas veel later zijn ontdekt. Op Dongewijk, dat eigendom is van haar vader, leert ze zelfs een tuintje aanleggen en koeien melken.

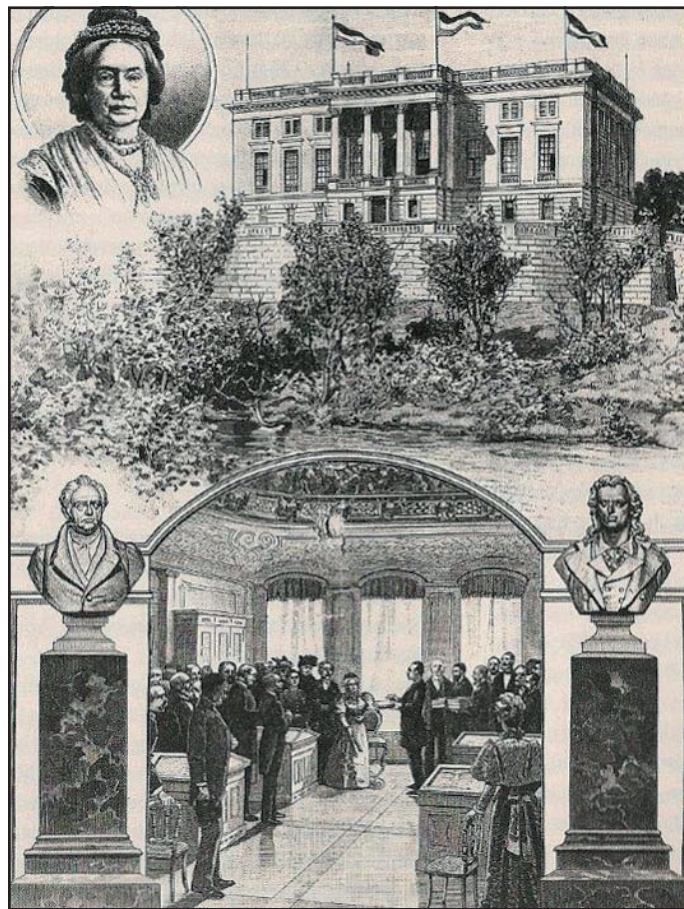
Tafelpiano

Tijdens haar Tilburgse periode krijgt ze als 9-jarig meisje een bijzondere piano. Het betreft een tafelpiano (dus nog met horizontale klankkast) die met allerlei versierselen is ingelegd. Dit jaar is de tafelpiano door Marie-Louise van Hasselt aan het Geelvinck Muziek Museum in Zutphen geschonken.

Deze tafelpiano was afkomstig van de Bredase fabriek van P. de Ruijter (opgericht in 1832). Bijzonder was de decoratie met gekruiste kanonnen, een stapel kanonskogels en rokende granaten. Mogelijk verwijzen deze versierselen naar Koning Willem II. Wijlen ons heemkundelid Frans Kense schreef hier in 2015 in het tijdschrift 'Tilburg' nog een uitgebreid artikel over. Bij het afscheid van de piano eerder dit jaar werd een cd met speciale – aan Koning Willem II opgedragen - muziek uitgebracht.

Weimar

In 1842 trouwt Sophie in Den Haag met haar volle neef Carl Alexander van Saksen Weimar Eisenach. Vervolgens vertrekt ze per stoomschip naar Weimar (wat 'gewijd water' betekent en voor haar als inspiratiebron werkt). Ook de Deense (sprookjes)schrijver en dichter Hans Christian Andersen, die goed bevriend is met haar echtgenoot, is op de bruiloft aanwezig.

In Weimar vervult Sophie een belangrijke rol in het culturele leven: theater, literatuur en kunstonderwijs. Zelf is ze een leerling van de beroemde Franz Liszt waarmee ze lang bevriend blijft.

In 1892 vieren Sophie en Carl Alexander hun 50-jarig huwelijksfeest. Bijzonder is de foto die ter gelegenheid daarvan door Louis Held wordt gemaakt. Omdat beide echtelieden op dat moment namelijk elders verbleven, verwerkte hij twee afzonderlijke afbeeldingen tot één foto. Ook toen werd er dus al gefotografeerd!

Carl Alexander overlijdt in 1885, Sophie in 1897. Dat gebeurt nadat zij tijdens een opvoering van een blaaskapel onwel wordt. Ze wordt dichtbij de graven van Goethe en Schiller begraven, in vanuit Rusland aangevoerde aarde. Een jurk van haar is nog te bewonderen in Paleis 't Loo.

Erfgoed

Dankzij Sophie staat een erfenis van Goethe nu op de werelderfgoedlijst van Unesco, omdat alles bij elkaar gehouden en geordend is. Later werd er nog een (erotischer) deel aan toegevoegd en kwam er een archief van Schiller bij.

Uiteraard was er de mogelijkheid om het (gesigioneerde) boek van Thera Coppens 'Sophie in Weimar / een prinses van Oranje in Duitsland' (5e druk!) te kopen. Ook de CD met de originele tafelmuziek was verkrijgbaar. Kortom, deze avond was een schot in de roos, dat bleek uit het langdurige applaus na afloop van de boeiende lezing.

Met dank aan Christ Libregts voor dit verslag!

Een nieuwe stoelkar

Jarenlang sjuwden we ons een breuk. Voor het verplaatsen van de stoelen na afloop van een lezing hadden we slechts de beschikking over enkele 'hondjes': klein vlanders op wielen waar de stoelen, gestapeld, maar nauwelijks op pasten. En er dus bij de geringste hobbel weer vanaf vielen. Daarnaast liepen er altijd mensen te sjuwen met een stapel stoelen: ook niet best voor de rug, lijf en ledematen.

Maar eind vorig jaar zagen we bij Koningsoord in Berkel-Enschot een noviteit: een innovatieve stoelkar die ons leven een stuk aangenamer zou kunnen maken. Gert-Jan de Graaf van het RAT heeft voor ons nu ook zo'n steekkarretje laten fabriceren. En zoals je ziet kan iedereen nu helpen met opruimen!

Thera Coppens samen met een nazaat van Prinses Sophie.

Gaat de jaarlijkse fietstocht door?

Jan en Corrie Haagh hebben zich vele jaren ingezet om een interessante fietstocht te organiseren voor onze leden. Zo bezochten we in 2017 nog de Meijerij en de Kempen.

Jan en Corrie hebben echter te kennen gegeven dat ze met deze activiteit willen stoppen. Hierna heeft het bestuur onder andere via het mededelingenblad geprobeerd om actieve leden te werven die de organisatie van de fietstocht willen overnemen. Helaas heeft zich tot nu toe slechts één persoon, namelijk Marion Helmer, gemeld.

Omdat voor de organisatie echter minimaal twee personen nodig zijn, zal de jaarlijkse fietstocht dit jaar helaas waarschijnlijk niet doorgaan. Het bestuur zal onderzoeken in hoeverre de activiteit kan worden ondergebracht bij onze korte excursies.

Wij danken Jan en Corrie Haagh uiteraard hartelijk voor hun inspanningen in de afgelopen jaren!

Het bestuur.

Dodenherdenking Vrijheidspark

Na de herdenkingsdienst in een volle Heikese kerk, waar onder andere onze nieuwe burgemeester een toespraak gaf, volgden de aanwezigen, voorafgegaan door doedelzakspelers, hun korte weg naar het Vrijheidspark.

Prachtig weer, een stil en groen park zonder verkeerslawaaï of verstoring maakte dit weer tot een waardige herdenking van de gevallen in de Tweede Wereldoorlog en daarna.

Traditiegetrouw heeft onze voorzitter weer een bloemstuk gelegd. Altijd weer mooi om “onze Schot” naast de levende doedelzakspelers te zien staan.

Agenda

Eerstvolgende lezing: 17 mei

Lezingen in 2018: 21-6, vakantie, 20-9, 18-10, 15-11, 20-12

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 48, nummer 6, juni 2018

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Vooruitblik op de lezing van 21 juni

Napoleon en de gevolgen van zijn beleid

Op donderdag 21 juni geeft Jean Dewaerheid een lezing over de gevolgen van het beleid van deze Franse keizer, veldheer en hervormer. Jean belicht meerdere kanten van de kleine Corsicaan, alleen gaat het dit keer eens over andere zaken dan de veldslagen die hij voerde.

In ons dagelijks leven komen we namelijk nog tal van gebruiken tegen die herinneren aan zijn heerschappij. De scheiding van kerk en staat, onderwijshervormingen en Burgerlijke Stand zijn slechts enkele voorbeelden. Maar ook de nummering van huizen en het feit dat we rechts rijden vonden hun oorsprong onder de hersenpan van Bonaparte. Ook schuwt Dewaerheid de donkere kant van Napoleon niet. Diens rol als dictator die een spoor van vernieling achterliet in Europa, zal zeker ook aan bod komen.

HET GRAF VAN NAPOLEON IN DE DÔME DES INVALIDES (PARIJS)

Oproep aan de leden

Wie wil zich inzetten om ons 50-jarig bestaan op
9 december 2019 mee vorm te geven?

Belangstellenden kunnen zich aanmelden bij
onze secretaris.

Postzegels en soldaatjes

Jean deed zijn inspiratie op dankzij zijn hobby als postzegelverzamelaar. Nadat hij die had gereduceerd tot ongeveer 300 zegels van Napoleon, ontstond bij hem de behoefte aan meer informatie over deze persoon. Hij vulde zijn verzameling aan met tinnen soldaten en sigarenbandjes, verrichtte onderzoek en schreef er een boek over. Een boek waarvan de linker pagina's in het Frans en de rechter pagina's in het Nederlands zijn geschreven overigens.

Over Jean Dewaerheid

Jean Dewaerheid (1952) was lector Nederlands aan de Haute Ecole Lucia de Brouckère in Brussel en geeft nog regelmatig colleges in Frankrijk, Tsjechië, Slowakije, Litouwen, Slovenië en Portugal. Hij was verantwoordelijk voor de Erasmus-projecten (mobiliteit van docenten en studenten) en actief in de Belgische politiek.

Terugblik op de lezing van 17 mei

Overleven in de marge van de samenleving

‘Het was best even spannend toen ik Jo en Jan weer onder ogen moest komen’, begint Pieter Tops zijn verhaal. ‘Blijkbaar had ik hen als criminelen afgeschilderd’.

Beide personen spelen een belangrijke rol in een verhaal over de Tilburgse Vogeltjesbuurt, dat in zijn boek 'De achterkant van Nederland' verscheen. Dit jaar presenteerde Pieter Tops een nieuw boek over deze wijk: 'Een ongetemde buurt'. De eerste exemplaren zou hij aan Jo en Jan aanbieden. Maar in de tussentijd waren de rapen gaar geworden. 'Uiteindelijk leidde het toch tot een goed gesprek', aldus Tops.

Sportschool

Het was niet Pieters eerste spannende moment in de Vogeltjesbuurt. Toen een wijkagent hem voorafgaand aan zijn onderzoek rondleidde, kwam hij plotseling oog in oog te staan met Corin Denis, een van de beruchtste criminelen uit de wijk. 'Tja, daar sta je dan, wat gaat er gebeuren? Met dat idee in mijn hoofd wachtte ik af toen hij naar ons toe kwam. 'Dus jullie gaan een boek schrijven? Dat wist ik al lang. Kom maar eens mee' en hij leidde ons naar een paar garageboxen. 'Kijk, voor de jeugd', zei hij terwijl hij de roldeur opende. Binnen stonden sporttoestellen en andere fitnessapparatuur opgesteld. 'Zo blijven ze toch van de straat hè', sloot hij af.

Groene vingers

Dit soort tegenstrijdigheden zou Pieter Tops gedurende zijn onderzoek nog veel vaker meemaken.

Pieter is als hoogleraar bestuurskunde verbonden aan Tilburg University en raakte betrokken bij het landelijke Grote Stedenbeleid. De Vogeltjesbuurt was daarbij een van de projecten omdat er een 'alternatieve werkelijkheid' ontstaan was. Daarnaast betrok burgemeester Noordanus hem bij een onderzoek naar de hennepcultuur, omdat er mensen met 'groene vingers' gesignaleerd waren. Het onderzoek kende als centrale vraag: hoe konden deze wijken uitgroeien tot een broeiest van criminaliteit waar geen kruid tegen gewassen bleek?

Vrijstaat

In zijn boek ('het is eerder een canon dan een roman') schetst Tops op heldere en overzichtelijke wijze een aantal belangrijke ontwikkelingen in de sociale geschiedenis van de buurt. Het 'ongetemd' in de titel wijst op het element van onvoorspelbaarheid dat aanwezig blijft in een volksbuurt waar men 'meester is in het overleven in de marge van de samenleving'. Een fysieke renovatie is dan geen wondermiddel voor sociale verandering.

Het gemeentelijk 'onmaatschappelijkheidsbeleid' uit de jaren vijftig vormde een belangrijke aanleiding voor de specifieke samenleving in de Vogeltjes- en Visserijbuurt. Omdat de 'onderkant' maar niet wilde doen wat de 'autoriteiten' bedachten. Er werd gesproken over concentratie- en spreidingsbeleid. Zo werden de 'zwaaksocialen', 'asocialen' en 'antisocialen' als groep gedefinieerd en vervolgens bij elkaar in één wijk gehuisvest. Daarop volgde in de jaren 60 een beleid van zelfontplooiing, waar de bewoners op hun geheel eigen manier mee omgingen. In deze periode ontstonden hele familiestraten.

Tegelijk was er ook veel compassie. Zo werd in 1948 al een wijkcentrum opgericht (met bouwpastoor) en werden door de fraters cursussen gegeven Juffrouw Hamers verrichtte maatschappelijk werk om het volk 'te verheffen'.

Tweety

Ondanks deze inspanningen ontstond er een onleefbare buurt waar de politie als grote vijand werd behandeld. Waar de 'kevertjes' waarin de politie destijds reed regelmatig op z'n kop werden gelegd. De hypocriete houding van de overheid met de hennepsteelt in de jaren 90 deed daar nog een schepje bovenop. Waarna de buurt uitgroeide tot 'een vrijstaat waarin een normaal leven niet meer mogelijk was'.

De actie 'Tweety' moest schoon schip maken. Op 4 oktober 2005 trokken politie en gemeentereiniging in colonne de wijk in. Op één dag werden 42 hennepkwekerijen en 2 XTC-labs opgerold.

Nuance

Alles bij elkaar ontstaat er een genuanceerder beeld van de Vogeltjes- en Visserijbuurt. Pieter Tops: 'De situatie heeft kunnen ontstaan doordat de problemen van de na-oorlogse maatschappij werden afgewenteld op een zwakke groep. Die vervolgens ruimte kreeg om een eigen wereld te creëren. Zo voorzagen de bewoners in eigen levensonderhoud waarbij geld belangrijker was dan onderwijs en persoonlijke ontwikkeling.

Bovendien was het lastig ontsnappen aan deze wereld met een (te) sterke sociale cohesie. Wilde je studeren? Een net pak aan? Contact leggen met 'de buitenwereld'? Dat werd je niet in dank afgenomen. En dus liet je dat wel uit je hoofd. Aan de andere kant werd de wiethandel oogluikend toegestaan en waren er genoeg Tilburgers die daar weer baat bij hadden. Zo hebben we er uiteindelijk allemaal aan meegedaan'.

Liefdevolle strengheid

Volgens Pieter is de buurt tegenwoordig minder terughoudendheid ten opzichte van 'buiten'. Zo ontstaan er mogelijkheden voor het maken van eigen keuzes: kinderen die ook naar havo gaan, minder 'op de stoep' leven en er via social media eigen netwerken op na houden. Na een beleid van strenge barmhartigheid en naïef gedoogbeleid - moet toch kunnen - zitten we nu in de fase van 'liefdevolle strengheid'. De 'what you hear is what you get'-presentatie (met andere woorden: Pieter gebruikte geen slide-show) werd bezocht door ruim 70 belangstellenden. Er waren opvallend veel niet-leden en drie mensen waren afkomstig uit de Vogeltjesbuurt. Ruim 10 mensen hadden het boek al gelezen.

Door: Christ Librechts en Theo van Etten

Busexcursie Dordrecht

HKK Tilborch on Tour

Op zondag 26 augustus gaan we naar Dordrecht, het centrum van het Drechtstedengebied. Naast een rondleiding door deze prachtige en historische stad bezoeken we het geheel vernieuwde Onderwijsmuseum. En uiteraard is er op deze afwisselende dag volop ruimte voor de inwendige mens.

Dordrecht ontleent zijn naam aan het riviertje de Thure en maakte economisch furore in de 13e en 18e eeuw. Al in 1220 kreeg Dordrecht stadrechten en daarmee is het de oudste stad van Holland. Tevens is Dordrecht de bakermat van onze staat en taal. Tot 1806 werden hier munten geslagen. Bekende Dordtenaren waren onder andere de staatslieden (en gebroeders) Cornelis en Johan de Witt, de schilder Aelbert Cuyp en de schrijver Jacob Cats.

Historische stad

Bij aankomst is er (uiteraard) eerst uitgebreid koffie. Bevlogen gidsen van Gilde Dordrecht leiden ons in groepjes van maximaal 15 personen rond. Hierbij zullen de Grote Kerk, de Groothoofdspoort, de Lange Ijzeren Brug en nog veel meer aan de orde komen. Neem dus vooral je camera mee!

Onderwijsmuseum

Na de lunch (broodje kroket, vis, vegetarisch brie, et cetera) bezoeken we het Nationaal Onderwijsmuseum. Dit uit twee verdiepingen bestaande gebouw is onlangs geheel vernieuwd en wordt ongetwijfeld een highlight op deze dag! Overigens is hier ook een restaurant aanwezig.

Hierna hebben we tijd voor een borrel en kunnen we bijpraten. Vervolgens vertrekken we naar Restaurant De Gouden Leeuw in Zevenbergen voor het diner. In de bus kun je al vast een keuze maken uit soep, vlees of vis.

Belangrijke informatie

- Vertrek om 9.00 uur vanaf parkeerplaats Boerke Mutsaers.
- Om 20.30 uur zijn we hier weer terug.
- Neem je museumkaart mee, dat scheelt € 8,- bij de entree van het Onderwijsmuseum.
- Bestuur en Kring zijn niet aansprakelijk voor welke schade of letsel dan ook die tijdens of door deze reis wordt opgelopen.

Aanmelden

Maak € 55,00* (exclusief entree Onderwijsmuseum) over naar bankrekening: [NL 85 INGB 0002 9207 12](https://www.ing.nl) ten name van: [Heemkundekring Tilburg](https://www.heemkundekringtilburg.nl)

De uiterste datum hiervoor is 20 augustus 2018. Het invullen en opsturen van een aanmeldingsstrook is dus niet nodig.

* Introducées betalen € 59,00

Wij hopen je een ouderwets goedkope, gezellige en leerzame dag te bezorgen!

Jan Sikkers, Organisator

Nog heel even terug naar...

Prinses Sophie

Vorige maand gaf Thera Coppens een lezing over het leven van prinses Sophie. Kort na het verschijnen van de AT stuurde Thera ons deze interessante foto's. En hoewel het niet gebruikelijk is om terug te komen op een 'oude' lezing, maken we deze keer graag een uitzondering.

De dame met het donkere haar (naast Thera) is Cornelia Céspedes Diaz. Zij is een achter-achterkleindochter van prinses Sophie. Om iets nauwkeuriger te zijn: een dochter van de kleinzoon van Sophie (op internet vind je de volledige stamboom van het Huis Saksen Weimar Eisenach).

De foto onderaan de pagina is genomen op Het Loo bij de overdracht van Sophie's japon aan de toenmalige directeur. Hopelijk wordt Sophie's jurk na de restauratie van het paleis weer tentoongesteld.

Brabants Kerkenboekske

Ontdek de Brabantse kerken

In dit boek staan zes fietsroutes en vier autoroutes in alle delen van Brabant. Alle routes voeren langs tientallen kerken. Dit 86 pagina's tellend boek met schitterende foto's is bedoeld om de Brabander kennis te laten maken met het rijke kerkenerfgoed.

De fietsroutes in het Brabants Kerkenboekske zijn door fiets-expert Paul Spapens uitgezet. Zoveel als mogelijk volgen de fietsroutes het onvolprezen fietsknooppuntensysteem. In het boek staan gedetailleerde landkaarten. De autoroutes zijn meer schematisch weergegeven.

De fietsroutes zijn in zes regio's uitgezet: Bergen op Zoom/Roosendaal, Tilburg en de Kempen, Breda/Geertuidenberg, Den Bosch/Rosmalen, Oss/Megen en Eindhoven/Helmond.

Brabantse Hoeders

Het Brabants Kerkenboekske is een initiatief en uitgave van de Brabantse Hoeders. Dat zijn vrouwen en mannen uit alle delen van Brabant die ooit zijn onderscheiden met de Brabant Bokaal. Deze wordt elk jaar toegekend aan maximaal drie Brabanders die zich inzetten voor de Brabantse cultuur en natuur.

Digitaal beschikbaar

Het boekje was gratis verkrijgbaar bij geselecteerde VVV's, maar is in Tilburg niet meer op voorraad. De Stichting 'De Brabantse Hoeders' heeft het exemplaar van 'Brabants Kerkenboekske' als online document beschikbaar gesteld via de link: <http://www.openkerkenbrabant.nl/cms/wp-content/uploads/2018/06/kerkenboekske.pdf>.

Excursie naar het Van Osch museum in Etten-Leur 'Wat konden ze vroeger toch allemaal maken'

De locomobielen kwamen ons al tegemoet rijden bij de ingang van het Van Osch Museum. Prachtig uitgevoerde modellen, uitgevoerd in de helft of een derde van de oorspronkelijke grootte. Die echt door stoom werden aangedreven, met steenkool gestookt en inclusief rookpluim uit de schoorsteen.

Het was een mooie dag en op het museumterrein groeide de verbazing bij de 14 deelnemers. Een Stanley stoomauto, verschillende motoren en een grote tweecilinder Kromhout scheepsmotor stonden op ons te wachten. Het was interessant om te zien hoe die motoren soms met rookontwikkeling één voor één werden gestart en daarna rustig draaiden met hun eigen, oorspronkelijk geluid.

Maar er bleek in het museumgebouw nog véél meer te zien. Een grote verzameling levensgrote machines die er perfect uitzagen. Middenin een enorme tweecilinder dieselmotor met een trapje en een bordes rondom. Een liggende stoommachine bovenop de ketel gebouwd als bij een locomobiel. En daaromheen verschillende stoommachines en motoren met 'inwendige verbranding' voor de aandrijving van schepen en fabrieken van een eeuw geleden. Enkele machines werden gestart en gedemonstreerd. Dat bleek niet eenvoudig en het toonde de vakkennis van de machinisten van weleer.

Bij de ingang stond een tafel met kleine stoommachientjes achter een vitrine. Achterin een kleine smederij. Op de verdieping rond de vide waren fietsen, motorfietsen, machines en gereedschappen uit de tijd van de Firma Van Osch te zien. Zeker voor mensen met een technische achtergrond was dit een feest van herkenning. 'Wat konden ze vroeger toch allemaal maken. En daar plukken we nu nog de vruchten van', werd er gezegd.

Ton Goossens

Agenda

Eerstvolgende lezing: 21 juni

Lezingen in 2018: 20-9, 18-10, 15-11, 20-12

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 48, nummer 7, september 2018

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl

Slag bij Waterloo

Om de Toekomst van Europa

Op donderdag 20 september geeft Jan Pieter Six een presentatie over de Slag bij Waterloo. Dit kolossale militaire treffen vond meer dan 200 jaar geleden plaats en bepaalde in belangrijke mate de toekomst van Europa. Deze laatste klassieke veldslag uit de historie spreekt daarom nog altijd tot de verbeelding.

De strijd werd uitgevochten op het toenmalige grondgebied van het kersverse Nederlandse koninkrijk. Uiteindelijk verloor Napoleon Bonaparte de strijd van de coalitie van Britse, Nederlandse en Hannoverse eenheden. Maar het scheelde maar heel weinig of de rollen waren omgedraaid. Jan Pieter Six schetst tot in detail waardoor dat kwam. Soms door een strategische keuze, maar veel vaker leidde (het gebrek aan) communicatie tot een drastische wending van de strijd.

Reconstructie

De presentatie gaat over de aanleiding, het treffen en de gevolgen van de Slag bij Waterloo. Tal van fraaie afbeeldingen ondersteunen deze reconstructie. Het zal gaan over de Franse Revolutie, de hoofdrolspelers (Napoleon, Wellington en Blücher) en de strategie bij de Franse Invasie van 1815. Vervolgens leidden de voorbereidende veldslagen bij Ligny en Quatre Bras tot het finale treffen. Als laatste zal de cruciale rol van de Nederlandse troepen en de politieke betekenis van dit gebeuren belicht worden.

Over de spreker

Jan Pieter Six (1948) is jurist en werkte jarenlang in de verzekeringswereld, onder andere bij Interpolis in Tilburg. Sinds 2010 is hij adviseur in duurzaamheid voor bedrijven. De Slag bij Waterloo heeft hem altijd gefascineerd. Een gevoel dat hij tijdens de lezing probeert over te brengen op zijn publiek.

Oproep aan de leden

Wie wil zich inzetten om ons 50-jarig bestaan op 9 december 2019 mee vorm te geven?

Belangstellenden kunnen zich aanmelden bij onze secretaris.

175 jaar

Nieuwe Koninklijke Harmonie

2018 stond en staat voor ons in het teken van het 175-jarig bestaan van de Nieuwe Koninklijke Harmonie. Wij vieren dit met bijzondere muzikale belevingen! Zo willen we Tilburg en omgeving muziek laten ervaren. Het is onze overtuiging dat muziek een positieve rol in ieders leven kan vervullen, zowel bij ouderen, jong volwassenen als de jeugd.

Maar ook de geschiedenis van de Nieuwe Koninklijke Harmonie wordt met een lezing belicht. Deze staat gepland op 15 november 2018, mede verzorgd door de Heemkundekring Tilborch. Naast de lezing is de grootste muzikale activiteit van dit feestjaar het Jubileumconcert. Het Harmonieorkest NKH en het Seniorenorkest Tilburg vormen gezamenlijk het speciale Jubileumorkest, dat voor de pauze de beroemde Peer Gynt ten uitvoer brengt onder leiding van dirigent Peter Spierings. Het spannende verhaal van Peer Gynt wordt verteld door podiumkunstenaar Peer de Graaf.

Na de pauze speelt het Jubileumorkest onder leiding van dirigent Jan Hermans een vrolijk en feestelijk programma, vocaal ondersteund door Marieke van Middelkoop en Thom Craane. Het programma voor de pauze is voor volwassenen EN kinderen. Wij zouden het zeer op prijs stellen als we u, met partner, mogen begroeten op 16 september 2018. Daarvoor kunt u kaarten á € 3,- (servicekosten + consumptie) bestellen via de link: <https://www.theaterstilburg.nl/evenementen/34597/jubileumconcert-nieuwe-koninklijke-harmonie>.

Kinderen van harte welkom

Vanzelfsprekend zijn ook kinderen van harte welkom. Zij betalen ook € 3,-. Vanaf 14.00 uur verwelkomen wij u in de Concertzaal Theaters Tilburg; aanvang concert is 14.30 uur. Na de pauze geven wij de aanwezige kinderen de mogelijkheid kennis te maken met muziekinstrumenten in een kinderworkshop begeleid door Barend Zoontjes. Zij beluisteren fragmenten van de muziek en het bijbehorende verhaal. Daarna worden zij gestimuleerd hun eigen fantasie te laten horen.

Foto's Indische buurten gezocht

Wij zijn op zoek naar enkele foto's, ansichten en prentbriefkaarten van de straten die in de Indische buurten liggen. Hebt u die en wilt u die afstaan of ruilen, neem dan contact op met Dick Rozing (06-16425515).

Onderstaand een overzicht van de betreffende straten met het jaar van het Raadsbesluit.

Kijkt u voor de hedendaagse foto's en ons project op: <https://www.indischebuurten.nl/buurten/54-tilburg>. Ruilen van foto's kan altijd!

Antonie van Diemenstraat	1930
Cornelis Speelmanstraat	1930
Daendelsstraat	1930
Jan Pietersz. Coenstraat	1930
Loudonstraat	1930
Maetsuijkerstraat	1930
Van Heutszstraat	1930
Van Imhoffstraat	1930
Jan Maurits van Nassastraat	1930
Hendrik Zwaardercroonstraat	1937
Arubastraat	1930
Curacaostraat	1930
Surinamestraat	1954
Antillenplein	1960
Sabastraat	1960
Bonaireplein	2006
Sint Eustatiusstraat	2008
Atjehstraat	1922
Bankastraat	1922
Billitonstraat	1922
Borneostraat	1922
Celebesstraat	1922
Javastraat	1922
Sumatrastraat	1922
Timorstraat	1922
Ambonstraat	1929
Balistraat	1929
Bataviaplein	1929
Insulindeplein	1929
Bataviastraat	1933
Insulindestraat	1947
Ceramstraat	1971
Floresstraat	1985

Het concert duurt tot ongeveer 17.00 uur, waarna u nog heerlijk kunt borrelen en nagenieten. Ter informatie: de fietsenstalling van de Concertzaal zal tot 20.00 uur geopend zijn. Wij wensen u een feestelijke avond!

Namens het bestuur,
Ali Amras, voorzitter

Busexcursie Dordrecht

Marianne en Jan Sikkers hadden op 26 augustus uitstekend weer georganiseerd. 's Morgens was het heerlijk zonnig en het begon pas te regenen bij het binnengaan van het onderwijsmuseum.

Na de koffie met gebak begon de rondleiding door Dordrecht. Drie uitstekende gidsen van het Gilde leidden ons door deze mooie historisch stad. Na de lunch ging de tocht verder door de stad, langs het standbeeld van de gebroeders De Wit, naar het Nationale onderwijsmuseum. Dit is gevestigd in het pand van een voormalig brandverzekeringkantoorgebouw, wat nog te zien is aan het beeld bovenop het gebouw: een persoon die twee vurige paarden uit elkaar houdt. Binnen zijn de ontwikkelingen van het onderwijs in Nederland goed te volgen.

Na de borrel in restaurant Post volgde nog een royaal diner in Terheijden. De 31 deelnemers keerden na deze geslaagde excursiedag tevreden huiswaarts.

Cursus Immaterieel Erfgoed

Tijdens een in november 2017 gehouden bijeenkomst van heemkundekringen bleek dat er duidelijk behoefte bestaat aan kennis omtrent de aanwezigheid van immaterieel erfgoed binnen de eigen gemeente. Daarom wordt een gratis cursus voor heemkundefleden opgezet.

Immaterieel erfgoed gaat over volkscultuur: gewoonten en gebruiken die iedereen van huis uit meekrijgt en die van generatie op generatie wordt doorgegeven zoals: Tilburgs Volkslied, oranje-groene sjaal van het Tilburgse carnaval, Gròot Diktee van de Tilbòrgse Taol, et cetera.

Deze interesse heeft inmiddels zo'n omvang aangenomen dat er plannen bestaan om het immaterieel erfgoed binnen de gemeente te gaan inventariseren. Stichting Brabants Heem heeft hiervoor steun toegezegd. Op twee zaterdagochtenden organiseert Brabants Heem daarom een cursus 'inventariseren van immaterieel erfgoed', waarbij de heemkundekringen zelf aan de slag gaan. Op de eerste zaterdagochtend biedt de instructie handvatten om het immaterieel erfgoed in de eigen gemeente te inventariseren. De tweede zaterdagochtend is gewijd aan de resultaten en krijgen de deelnemers hulp om verder op weg te kunnen.

Uiteindelijk is het de bedoeling dat de deelnemers zelf het immaterieel erfgoed binnen hun gemeente kunnen inventariseren.

Deelname is gratis

Als Heemkundekring willen wij een aantal leden (een werkgroep) de cursus laten bijwonen. Zodat we uiteindelijk een inventarisatie van het immaterieel erfgoed binnen de gemeente Tilburg tot stand kunnen brengen. Deelnemers kunnen zich aanmelden bij het secretariaat, deelname is volledig gratis!

Bestuur Heemkundekring Tilborch

De nalatenschap van Napoleon Bonaparte

Gek of geniaal?

Wat moeten we nou eigenlijk vinden van Napoleon Bonaparte? Was hij inderdaad de geniale staatsman die verantwoordelijk was voor tal van nuttige hervormingen, waar we nog steeds veel plezier aan beleven? Of was 'de kleine Corsicaan' toch meer een machtswellusteling, die met zijn vele veldslagen honderdduizenden mensen de dood in heeft gejaagd?

Deze vraag stond centraal bij de lezing – 'Wat een raar woord is dat, ik lees toch niet?' – van Jean Dewaerheid. Jean steekt zijn passie voor Napoleon niet onder stoelen of banken. 'Geniaal was hij zeker, maar er was ook een grote schaduwzijde', steekt hij van wal.

Postzegels en sigarenbandjes

Jean De Waerheid was lector Nederlands en geeft nog steeds colleges in heel Europa. Vanuit zijn hobby als filatelist ontdekte hij postzegels met Napoleon erop. Dit vormde de aanleiding voor zijn onderzoek. Zijn presentatie is dan ook doorspekt met afbeeldingen uit zijn verzameling postzegels en sigarenbandjes. Maar ook de talloze afbeeldingen die Napoleon van zichzelf liet maken vormen de leidraad voor een interessant verhaal, waarmee zowel de lichte als de donkere zijde van deze veldheer en staatsman worden belicht.

Rechten van de mens

Het eerste voorbeeld daarvan vormt het schilderij 'De eed op de kaatsbaan'. Kort na de Franse revolutie in 1789 werd de grondwet vastgelegd. Een grondwet! Die bestond nog niet in Europa. Tevens werd in de 'Verklaring van de rechten van de mens en burger' vastgelegd dat iedereen gelijk is. Dat klinkt heel bijzonder, ware het niet dat de praktijk toch net iets anders lag. Zo kregen de arme mensen geen stemrecht, toch zo'n 80% van de bevolking. De patroon bleef de baas en de slavernij bleef van kracht. Kortom: de macht bleef gecentraliseerd bij een beperkte groep mensen.

Slavenopstand

Een ander -minder fraai - gevolg van de Franse Revolutie was de Haïtiaanse slavenopstand in 1802 in de Franse kolonie Saint-Domingue. De Fransen reageerden hierop met een etnische zuivering waarbij maar liefst 100.000 slaven in de scheepsruimen werden vergast. En of dit feit niet bijzonder genoeg is: pas in 2005 werd dit bekend bij de huidige generatie Fransen ... Voor Noord-Brabant bracht de – volgens de geschiedenisboeken succesvolle opstand - de suikerbietenteelt tot bloei. Voorheen kwam dit product uit Haïti maar werd nu een inlands product.

De jonge Napoleon

'Wie noemt zijn kind nou Napoleon? En dan die rare achternaam: Bonaparte!' Dat zullen zijn klasgenoten ook gedacht hebben en waardoor zij een reden vonden om de jongen te pesten. De familie was van Italiaanse afkomst, vandaar deze opvallende naam.

Later in het leger maakt Napoleon een bliksemcarrière door. In 10 jaar tijd klimt hij op tot divisiegeneraal en in 1796 wordt hij opperbevelhebber van het leger. Hij is dan pas 26 jaar oud. Vervolgens trekt hij door Europa om zijn boodschap van 'Liberté, égalité, fraternité' te verspreiden. Maar aangezien hij de daad niet echt bij zijn woord voegt, wordt hij al snel als een gevaar voor Europa gezien. Overal waar hij komt rooft en plundert hij. De kunstwerken verhuizen naar Parijs en lokken tegenwoordig nog steeds miljoenen toeristen naar de stad.

Propaganda

Hij laat zich op een schilderij vastleggen als overwinnaar, trots poserend op de brug van Arcole. Pure propaganda volgens zijn broer Louis Bonaparte. Volgens hem heeft hij nooit op die brug gestaan, maar zat hij eronder. Bevend van angst. Desondanks creëert Napoleon zo het beeld van een zelfbewust veldheer die Frankrijk groot zal maken. Voor vrijwel alle schilderijen met zijn beeltenis neemt hij de regie zelf in handen. Vaak ontmoet hij de schilder niet eens. Slechts één keer weigert een schilder om op die manier te werken. De half afgemaakte potloodtekening diende vele jaren als basis voor de Franse bankbiljetten.

Staatsgreep

In 1798 gaat Napoleon in Egypte op avontuur, waar zijn veldslagen wisselend succes kennen. Zo wordt zijn vloot vernietigd, doordat de Engelsen onder leiding van admiraal Nelson een betere tactiek hebben. 'Succesvol' is hij bij Jaffa, waar hij 4.000 Ottomaanse soldaten koelbloedig laat executeren.

Een jaar later wordt hij teruggeroepen naar Parijs, waar de pleuris is uitgebroken. Napoleon wordt aanvankelijk bijna gelyncht omdat hij als verrader wordt gezien nadat hij de stad eerder in de steek heeft gelaten. Maar dankzij loyale officieren wordt hij in het zadel geholpen en is de staatsgreep een feit. Napoleon wordt de eerste consul van Frankrijk.

Vanaf dat moment voert Napoleon belangrijke hervormingen door. Zo introduceert hij een nieuwe kalender en jaartelling. De persvrijheid wordt ingeperkt: het aantal dagbladen wordt gereduceerd van 73 tot 4. De voertaal in Europa wordt Frans. Op dit moment trekt Napoleon de macht volledig naar zich toe. Frankrijk wordt verdeeld in departementen met een préfet aan het hoofd. Deze wordt persoonlijk door Napoleon benoemd, evenals de 'sous-préfets' en burgemeesters.

'Je zou dit vriendjespolitiek kunnen noemen', aldus Dewaerheid. 'Maar misschien was het wel een verstandige keuze voor die tijd?'

Ezel

Een van de bekendste schilderijen is die waarop Napoleon in vol ornaat op zijn steigerend paard zit. Hij laat dit maken 'ter gelegenheid' van zijn tocht over de Alpen. Slechts één man had dat ooit gepresteerd maar ja, die had dan ook olifanten tot zijn beschikking. Napoleon zou de bergketen met paarden bedwingen. Of toch niet? Jean toont een ander schilderij, waarop een verkleumde Napoleon in een doek gewikkeld op een ezel rijdt. Waarschijnlijk is dit de werkelijke situatie geweest.

Vergiftigd

Een bekende houding van Napoleon Bonaparte is die waarbij hij zijn rechterhand in zijn jas steekt. 'Waarom deed hij dat?' vraagt Jean. Meerdere hilarische antwoorden doen de ronde: 'Om zijn broek op te houden'. De echte reden betrof echter maag- en leverklachten. Als 'medicijn' gebruikte hij opium en arsenicum, in die tijd gebruikelijke middelen voor degenen die dat konden betalen. En hiermee verwijst Jean meteen de mythe dat Napoleon zou zijn vergiftigd, naar het rijk der fabelen: 'Ja, hij was vergiftigd. Maar uiteindelijk heeft hij daar dus zelf voor gezorgd.'

Keizer Bonaparte

Vanaf 1802 verandert de exposure van Napoleon. Van veldheer transformeert hij tot staatsman en in latere jaren zelfs tot halfgod. Het is de opmaat naar het jaar 1804 waarin hij zijn vrouw Joséphine tot keizerin en zichzelf tot keizer kroont. Ook hiervan wordt een weelderig schilderij gemaakt waarop alle belangrijke personen uit die tijd ten tonele worden gevoerd. Maar ook hier viert de manipulatie hoogtij: veel van deze personen waren in werkelijkheid niet aanwezig. De plechtigheid duurde hooguit enkele minuten en de achtergrond is zwaar overdreven uitgevoerd.

Waterloo

Napoleon verstaat de kunst om alles in zijn eigen voordeel uit te leggen. Grote nederlagen weet hij om te vormen tot victorie. Maar na de veldslagen in Rusland, Leipzig en Trafalgar wordt hij verbannen naar Elba. Eenmaal terug vindt hij zijn Waterloo bij ... nee, niet bij Waterloo maar bij een gehucht daar ergens in de buurt. Omdat de overwinnaar – in dit geval Wellington – een veldslag zijn naam geeft, werd dit het Engels goed bekende Waterloo.

De rest is geschiedenis. Napoleon sterft op Sint-Helena, volgens een latere autopsie aan maagkanker. Zijn lichaam wordt met groot eerbetoon naar Parijs gebracht en in vijf delen bijgezet in de Dôme des Invalides. Waar bezoekers nu nog steeds het hoofd buigen voor de keizerlijke resten.

Nalatenschap

Naast de bekende nalatenschap van Napoleon herinneren ook nog veel onbeduidende zaken aan zijn heerschappij. Neem nu de bomen langs onze wegen. Napoleon liet een modern Europees wegennet aanleggen dat Parijs met tal van grote steden verbond. Natuurlijk was het voornaamste doel hiervan om zijn legers zo snel mogelijk van A naar B te brengen, iets dat zijn grote voorbeeld Julius Caesar eerder had gedaan en Adolf Hitler na hem herhaalde. Ook liet hij bomen langs de routes planten, zodat het voetvolk in de schaduw kon lopen.

Op enig moment bleek dat Joséphine hem geen kinderen kon schenken. Wat nu? Een fenomeen als echtscheiding bestond nog niet, dus voerde hij deze wettelijke mogelijkheid in. In Nederland, waar Napoleon drie keer een rondreis maakte, ontstonden Franse scholen om de nationale taal te onderwijzen. Op volgorde genummerde huizen waren nodig om te weten waar iedereen woont, zodat de juiste belasting geheven kon worden. Om diezelfde reden werden ook huwelijken, geboortes en achternamen geregistreerd. Waarbij de 'rare' achternamen die we nu nog kennen, zoals 'Poepjes', 'Naaktgeboren' of 'Dewaerheid' waarschijnlijk niet ter plekke werden verzonden zoals vaak gedacht wordt, maar al langer als een bijnaam bestonden.

Dienstplicht

Op basis van deze registratie stelde Napoleon zijn leger samen. Ongehuwde mannen zonder kinderen, in de leeftijd tussen 18 en 40 jaar, kwamen in aanmerking om als 'loteling' het land te dienen. Daarbij golden slechts enkele uitzonderingen, bijvoorbeeld als je lichamelijk niet in staat was om een trekker van een geweer over te halen, of met je tanden een kruitzak te openen. Regelmatig leidden 'bedrijfsongevallen' in deze tijd dan ook tot afgehakte wijsvingers of het afbreken van voortanden. In totaal werden 30.000 Nederlanders ingelijfd waarvan de helft sneuvelde.

Rechts houden voor verkeer, het metrisch stelsel, nachtelijke straatverlichting, het Burgerlijk Wetboek, het Kadaster en ga zo maar door. De nalatenschap lijkt oneindig. Maar natuurlijk is er ook de keerzijde die zich in duidelijke cijfers laat zien.

20 jaar crisis volgde op Napoleons beleid. 1 miljoen Franse doden en 3 miljoen Europese slachtoffers vielen er tijdens zo'n 700 veldslagen in een kwart eeuw tijd...

Jean Dewaerheid besluit zijn verhaal dan ook met de volgende opmerking: 'Napoleon bedacht geniale dingen, ik ben fan van hem. Maar naarmate ik hem beter leer kennen, wordt dat steeds minder.'

Tussen klooster, Kwetterie en kerk

Gedurende de hele maand september presenteren Stichting Straat, Stadsmuseum Tilburg en Factorium Podiumkunsten hun nieuwe evenement 'Tussen klooster, Kwetterie en kerk'.

Dit vindt plaats in het gebied Oudedijk, Varkensmarkt, Veestraat, Nieuwstraat en Zeeheldenbuurt. Het programma bestaat onder andere uit rondleidingen, straat- en parkexposities en de openstelling van het museum van de Zusters van Liefde.

Slotweekend

Het evenement wordt op 29 en 30 september afgesloten met een spectaculair slotweekend, waarin de historie van dit gebied en bewonersverhalen worden verbeeld met dans, muziek, theater, zang, film en ontmoetingen bij bewoners thuis. Dit alles is gratis te bezoeken op vijftien locaties in de wijk en bij MFA Zuiderkwartier (Wassenaerlaan).

Tevens is vanaf 1 september een boek (ruim 100 pagina's) voor slechts 10 euro verkrijgbaar waarin Berry van Oudheusden u door verleden, heden en toekomst van de wijk leidt, inclusief vijftien ontroerende interviews met (oud-)bewoners.

Uitnodiging Bezoek Provinciehuis

Mr. Marianne van der Sloot, lid van Provinciale Staten en fractievoorzitter van het CDA, heeft onze leden uitgenodigd voor een rondleiding en het bijwonen van een zogenaamde Statenvergadering op vrijdag 26 oktober 2018.

Wij worden om 13.00 uur op het Provinciehuis in 's-Hertogenbosch verwacht voor koffie en thee. Ons Tilburgse Statenlid Marcel Deryckere zal ons rondleiden door het provinciehuis. Ook een politieke quiz en een vraaggesprek met een Statenlid is hier onderdeel van. Om 15.30 uur wordt er als afsluiting een groepsfoto gemaakt.

Wilt u deelnemen aan deze leerzame en interessante middag? Meld u dan vóór 22 oktober aan door € 3,50 (vervoerskosten) over te maken op rekening NL85INGB 0002 9207 12 ten name van Heemkundekring Tilburg. Vermeld in de omschrijving 'auto' als u die inzet voor de rit naar Den Bosch.

Praktische informatie

- Deelname is gratis.
- Maximaal 50 deelnemers
- Vertrek om 12.15 uur vanaf Parkeerplaats Boerke Mutsaers
- Vergoeding per auto:
aantal mensen inclusief chauffeur x € 3,50
- Parkeren 's-Hertogenbosch: kosteloos aan voor- en achterzijde Provinciehuis voorbij de slagbomen (na aanmelding bij de intercom).

KRING EN BESTUUR ZIJN NIET AANSPRAKELIJK VOOR TIJDENS DEZE EXCURSIE OPGELOPEN LETSEL OF ANDERE SCHADE.

Jan Sikkers Organisator Excursies.

Parkeren Duvelhok

Tijdens de door ons georganiseerde lezingen is parkeren mogelijk op de (afgesloten) parkeerplaats van het Duvelhok.

Deze parkeerplaats bevindt zich aan de achterzijde van het Duvelhok, de ingang ligt aan de Dunantstraat (zijstraat van de Sint Jozefstraat).

U kunt het parkeerterrein via de slagbomen oprijden en na betaling bij de betaalautomaat, weer verlaten. Let op: u kunt alleen met PIN betalen.

Wij hopen zo een goede oplossing gevonden te hebben voor het parkeerprobleem bij het RAT.

Bestuur heemkundekring Tilborch

Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)

Beste leden,

In het kader van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) dienen wij als vereniging, voor wat betreft persoonsgegevens, aan de wettelijk verplichte regelgeving dienaangaande te voldoen. Persoonsgegevens zijn gegevens die verbonden kunnen worden aan een individu, of waarmee een individu kan worden geïdentificeerd: naam, foto, telefoonnummer, adres, bankrekeningnummer, e-mailadres, IP adres, enz.

De volgende regels moeten worden gevolgd:

- transparantie: de persoon van wie de gegevens verwerkt worden, is hiervan op de hoogte, heeft hiervoor toestemming gegeven en kent zijn rechten.
- doelbeperking: de persoonsgegevens worden voor een welbepaald gewettigd doel verzameld, en mogen niet voor andere zaken gebruikt worden.
- gegevensbeperking: enkel de noodzakelijke gegevens die voor het beoogde doel noodzakelijk zijn, mogen worden verzameld.

- juistheid: de persoonsgegevens moeten correct zijn en blijven.
- bewaarbeperking: de persoonsgegevens mogen niet langer bewaard worden dan nodig voor het beoogde doel.
- integriteit en vertrouwelijkheid: de persoonsgegevens moeten beschermd worden tegen toegang door onbevoegden, verlies of vernietiging.
- verantwoording: de verantwoordelijke moet kunnen aantonen aan deze regels te voldoen.

Wij, als bestuur, geven bij deze openheid over welke manier uw persoonsgegevens door ons worden bewaard en hoe dat gebeurt.

- 1 - In het gedigitaliseerde ledenbestand wordt van elk lid geregistreerd: achternaam, voorletters, roepnaam, lidjaar, E-mailadres, woonplaats, postcode, straat, eventueel het bankrekeningnummer en telefoonnummer.
- 2 - Het ledenbestand wordt in een Excel bestand bewaard.
- 3 - Het ledenbestand wordt door de secretaris bewaard en door hem "up to date" gehouden.

- 4 - De gegevens worden door het bestuur, webmaster en de redacteur van het mededelingenblad gebruikt voor het benaderen van de leden, inning van lidmaatschapsgeld en het toezenden van informatie (o.a. middels nieuwsbrief en website).
- 5 - Het bestuur heeft toegang tot het ledenbestand. Verder hebben de redacteur van de nieuwsbrief en de webmaster van de website toegang tot de voor hen benodigde informatie (naam, voornaam, adres en e-mailadres) uit de ledenlijst.
- 6 - De gegevens worden, tot 1 jaar na beëindiging lidmaatschap, bewaard.
- 7 - De gegevens worden, 1 jaar na beëindiging lidmaatschap, vernietigd.

Om onze leden te informeren over de rechten die zij hebben en hoe zij daarvan gebruik kunnen maken hebben wij deze opgenomen in onze Privacyverklaring. Deze Privacyverklaring is te lezen en te downloaden via onze website www.heemkundekringtilburg.nl. Verder zal deze eenmalig als bijlage gevoegd worden bij het mededelingenblad (AT).

Bestuur Heemkundekring Tilborch

Agenda

Eerstvolgende lezing: 18 oktober

Lezingen in 2018: 18-10, 15-11, 20-12

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Parkeren: Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 48, nummer 8, oktober 2018

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Vooruitblik op de lezing van 18 oktober

De Apocalyps – oorzaken en gevolgen van de Eerste Wereldoorlog

Op donderdag 18 oktober geeft Jan Pieter Six een presentatie over de Eerste Wereldoorlog. Dit jaar is het precies 100 jaar geleden dat de 'Great War' eindigde. Dit leidde onder andere tot de val van drie keizerrijken en het Ottomaanse rijk. Maar veel meer nog dan dat vormde het Verdrag van Versailles de opmaat naar de Tweede Wereldoorlog.

20 miljoen doden en 21 miljoen invaliden was de desastreuze uitkomst van vier jaar vechten in de loopgraven. Dat deze strijd ook wel bekend staat als de 'Apocalyps', is dan ook niet verwonderlijk. Op 11 november, 'Remembrance Day', zal de oorlog in veel landen aandacht krijgen.

In Nederland leeft deze oorlog minder omdat wij tussen 1914 en 1918 neutraal bleven. En dat is onterecht vindt Jan Pieter Six: 'Mijn doel is om de complexe thematiek over dit immense drama toegankelijker te maken.'

Schuldvraag

Wat waren de oorzaken die leidden tot de Eerste Wereldoorlog? Welke partijen waren hierbij betrokken? Waar ligt de schuldvraag? Deze vragen zijn voor een groot deel nog steeds onbeantwoord en zorgen daarom in heel Europa nog steeds voor heftige discussies en controverse. Tijdens de lezing gaat Six in op de belangrijkste stromingen in de zeer omvangrijke literatuur hierover. Ook besteedt hij aandacht aan de gevolgen van deze oorlog.

Over de spreker

Jan Pieter Six (1948) is jurist en werkte jarenlang in de verzekeringswereld, onder andere bij Interpolis in Tilburg. Sinds 2010 is hij adviseur in duurzaamheid voor bedrijven. Vorige maand gaf hij voor maar liefst 120 toehoorders een lezing over de aanleiding tot de Slag bij Waterloo en de gevolgen daarvan voor Europa.

Oproep aan de leden

Wie wil zich inzetten om ons 50-jarig bestaan op 9 december 2019 mee vorm te geven?

Belangstellenden kunnen zich aanmelden bij onze secretaris.

Terugblik op de lezing van 20 september

3 dagen, 4 veldslagen, één Waterloo

Het verhaal over de Slag bij Waterloo begint met de roep om 'vrijheid, gelijkheid en broederschap', gevolgd door de bestorming van de Bastille in 1789. Zes jaar later wordt een revolutionaire regering gevormd waarbij de geboren Corsicaan Napoleon Bonaparte op 24-jarige leeftijd - na het ontzet van Toulon – promoveert tot brigadegeneraal.

Hoewel hij getrouwd was met Joséphine de Beauharnais, had Napoleon vele maîtresses en hield hij er een complete nakomelingen-boekhouding op na. In 1795 annexeert hij België, wordt in 1799 eerste consul en in 1804 'Keizer der Fransen'. Dit is het begin van de Napoleontische oorlogen, in de periode tot 1815 vallen er ruim 5 miljoen slachtoffers. Ook voert hij het Continentale Stelsel in, een maatregel om de Engelsen te dwarsbomen.

Vijand van de mensheid

In 1812 – Napoleon is dan gescheiden van Joséphine - volgt een strafmaatregel richting Rusland. Met 600.000 dienstplichtige soldaten trekt Napoleon naar Rusland, slechts vijf procent daarvan keert terug. Na de veldslag bij Leipzig in 1813 wordt het 'Ancien Régime' gerestaureerd en wordt Napoleon als 'hertog' samen met 600 soldaten verbannen naar Elba. Hij ontsnapt, komt terug en Lodewijk XVIII moet vluchten.

Op het Congres van Wenen wordt besloten om deze 'vijand van de mensheid' definitief te vernietigen. Vervolgens trekt een geallieerd leger onder leiding van The Duke of Wellington (Engeland) en generaal Blücher (Pruisen) ten strijde tegen Frankrijk. Napoleon moet het met 250.000 soldaten opnemen tegen een coalitie van 850.000 man, dit is inclusief de Russen. Ook de 22-jarige Prins van Oranje, Willem II is van de partij.

Ligny, Quatre Bras en Waterloo

Napoleon kiest voor de offensieve aanpak via een invasie in de Zuidelijke Nederlanden. Zijn legers bestaan uit infanterie, cavalerie en artillerie. Vooral die laatste is Frankrijks grootste troef. Met snelheid en verrassingseffecten wil hij een wig drijven tussen Geallieerde en Pruisische legers, om ze vervolgens apart te verslaan. Deze 'Franse invasie' mondt uit in vier samenhangende veldslagen in drie dagen tijd.

Op donderdag 15 juni gaat het mis bij Ligny. Een deel van Napoleons leger slaat bij Charleroi linksaf richting Quatre Bras, terwijl een ander deel rechtsaf richting Pruisen gaat. De Pruisen worden wel verslagen maar niet 'vernietigd'. Daardoor kunnen zij zich hergroeperen en weten zich onvindbaar te maken. Twee dagen later volgt 'Waterloo': de slagregens van de uitgebarsten Tamboravulkaan en een richel in het heuvelachtige terrein werken in het voordeel van de geallieerden. De Fransen weten niet één van de 22 infanterie-carrés uit te schakelen. Bovendien komen ook de Pruisen aanzetten, waardoor de Franse 'Garde Impériale' het niet redt. Bij deze veldslagen raakt de Prins van Oranje gewond en neemt zijn jongere broer Prins Frederik het commando over. Rond negen uur in de avond is de strijd beslist. De Pruisen hebben er nog geen genoeg van en gaan genadeloos in de achtervolging.

Het einde

In Frankrijk rekenen de Bourbons af met de aanhang van Napoleon. Het Congres van Wenen schenkt de Britten voldoende 'oorlogsdividend' om het 'British Empire' op te zetten. De Pruisen verdubbelen hun grondgebied en domineren het Europees continent tot 1918. Napoleon wordt verbannen naar Sint Helena en sterft daar 19 jaar later. Zijn stoffelijk overschot rust in een praalgraf in de 'Dôme des Invalides' in Parijs.

"Uw aanblik doet me naar lucht happen"

(Jhr. Mr. Jan Pieter Six naar aanleiding van de ongekend hoge opkomst)

Maar liefst 128 mensen, bestaande uit 43 leden en 85 niet-leden, bezoeken de lezing. Tijdens de presentatie is het muisstil in de overvolle zaal. Een enkele opmerking wordt met een kwinkslag en een flinke dosis humor beantwoord. Een daverend applaus bevestigt de grote waarde van dit boeiend onderwerp.

Terug naar de Romeinse tijd!

Speciaal voor kinderen, maar ook voor ouders, oma's en opa's

Locatie: Wijkcentrum De Poorten

Datum: 14 oktober

Tijd: 11.00 – 16.00 uur

Toegang gratis

Op allerlei manieren staan we stil bij een aantal bijzondere archeologische ontdekkingen uit deze periode die de laatste tijd in en om de gemeente gedaan zijn. Door deze vondsten is duidelijk geworden dat de Romeinen wel degelijk hun sporen hebben nagelaten in Tilburg en omgeving, iets wat voorheen nog niet zo duidelijk was.

Op zondag 14 oktober kun je bijvoorbeeld kijken en luisteren naar een presentatie over de Romeinse ontdekkingen, je vergapen aan Romeins glas, Romeinse hapjes proeven, een workshop bijwonen over Romeins aardewerk en leren wat je daaruit allemaal kunt afleiden of een make-over nemen in de Romeinse beautysalon. En heb je zelf iets gevonden waarvan je denkt dat het archeologisch interessant zou kunnen zijn? Breng het dan mee om het door deskundigen te laten bekijken.

Meer info op: <https://www.archeologiedagen.nl/activiteiten/de-romeinen-in-tilburg/>

Klokluiden op Bevrijdingsdag

Op 27 oktober wordt in Tilburg Bevrijdingsdag gevierd.

Traditiegetrouw luiden dan de klokken van de meeste Tilburgse kerken.

Inzegening kapel Onze Lieve Vrouw van de Goede Duik

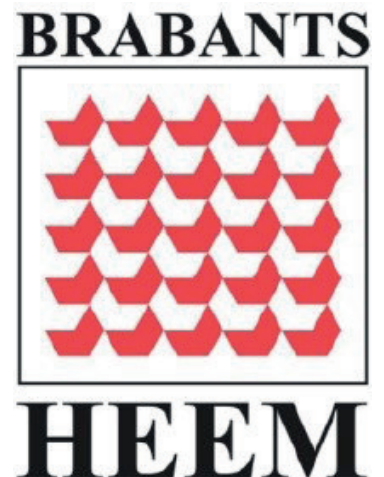

75 jaar geleden, in 1943, bouwden ondergedoken studenten uit dankbaarheid een kapel op het landgoed Moerle aan de Gilzerbaan. Op 5 oktober werd de gereconstrueerde kapel door bisschop De Korte ingezegend.

De oorspronkelijke kapel was een ontwerp van Jos. Bedaux. De architect gebruikte vergankelijke materialen en de houten palen vergingen snel. Daarom is de kapel nu herbouwd met duurzame materialen. Een blijvende herinnering aan dit onderduikverhaal.

Nieuwsbrief

Graag geven wij bekendheid aan het feit dat Brabants Heem een nieuwsbrief geïntroduceerd heeft. Hierin staan nieuwtjes en wetenswaardigheden op het gebied van heemkunde en erfgoed. Deze nieuwsbrief is bedoeld voor alle mensen die op een of andere wijze actief zijn in de erfgoedsector. Er zijn geen kosten aan verbonden. Deze nieuwsbrief kan je zowel op desktop, mobiele telefoon als tablet lezen.

Wil je de nieuwsbrief ontvangen, stuur dan een email naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl.

Dag van de Brabantse Volkscultuur Bier en bierbrouwen

Op 20 oktober aanstaande wordt in Oirschot de Dag van de Brabantse Volkscultuur georganiseerd. Het thema dit jaar is 'Bier en bierbrouwen in onze contreien'. Op het programma staan onder andere lezingen over bier en bierculturen, rondleidingen en wandelingen door een brouwerij en naar musea. Ook Theo Cuijpers zal vertellen over de geschiedenis van de Tilburgse brouwerij 'De Posthoorn'.

Wil je je aanmelden, stuur dan uiterlijk 13 oktober een e-mail naar: info@erfgoedbrabant.nl. De kosten zijn € 30,00 voor heemkundeleden en € 35,00 voor niet-leden. Wil je ook het diner bijwonen, dan betaal je € 19,95 extra.

Meer informatie en aanmelden via:

<https://www.erfgoedbrabantacademie.nl/page/1018/dag-van-de-brabantse-volkscultuur>

In memoriam: Joop Peeters

Op 3 februari is Joop Peeters vrij plotseling overleden.

Hij was jarenlang lid van de heemkundekring en (samen met zijn broer) een trouw bezoeker van de lezingen.

Tot voor kort nam hij nog altijd deel aan de fiets- en bus excursies. Joop is in het verleden ook nog bestuurslid geweest van onze kring.

Wij zullen deze wijze en altijd zeer correcte mens gaan missen.

Agenda

Eerstvolgende lezing: 15 november

Lezingen in 2018: 20-12

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Parkeren: Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 48, nummer 9, november 2018

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Vooruitblik op de lezing van 15 november Verleden, heden en toekomst

2018 staat voor de Nieuwe Koninklijke Harmonie (NKH) in het teken van het 175-jarig bestaan. Daarmee is de in 1843 opgerichte muziekvereniging van groot belang als cultureel erfgoed. Op donderdag 15 november geeft Anita de Haas, vicevoorzitter van het bestuur, een lezing over het verleden, heden en toekomst van deze bijzondere jubilaris.

Verleden

In 1850 startte de NHK met het geven van de 'armenconcerten', waarvan de opbrengst bestemd was voor de behoeftigen van Tilburg. Twaalf jaar later was er sprake van een heuse muziekschool, die later de basis zou vormen voor de Tilburgse muziekcultuur. Tijdens de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog speelde de NKH een belangrijke rol in het verenigingsleven. Vooral ouderen zullen zich de 'borrelavonden' en 'Midzomerfeesten' in de Harmonietuin nog herinneren.

Bestuursleden gezocht

Vind jij het leuk om een actieve rol te spelen in het bestuur van Heemkundekring Tilborch?

Infomeer dan vrijblijvend naar de mogelijkheden of meld je aan bij onze secretaris.

Nieuwe Koninklijke Harmonie

175 JAAR

Heden

De sociëteit NKH is een ontmoetingsplaats voor mensen uit (de regio), met een historisch pand aan de Stationsstraat als uitvalsbasis. Samen met onder andere Factorium wordt de samenwerking gezocht op het gebied van muziek, dans en zang. Op verschillende plekken in de stad worden concerten georganiseerd en er wordt veel energie gestoken om de jeugd te interesseren voor muziek. Met onder andere 'muziekproeverijen' voor basisscholen en het Opstaporkest als resultaat.

Toekomst

Bijzondere aandacht is er voor een te formeren wijkorkest. Van hieruit wil de NKH een doorstroom creëren naar het Opstaporkest en vervolgens naar een plekje in het Harmonieorkest. Zoekend naar samenwerking en verbinding treedt het Seniorenorkest regelmatig op in verzorgingshuizen. Muziek haalt immers herinneringen naar boven, maakt blij en brengt een gemoedelijke en feestelijke sfeer. Een bijzondere ontwikkeling is de vorming van het Muziekhuis in de Stationsstraat.

Terugblik op de lezing van 18 oktober

Aanleiding tot de Eerste Wereldoorlog

100 jaar geleden, op 11-11-1918, werd in Versailles de vrede getekend. Na deze verschrikkelijke oorlog waarin 66 miljoen soldaten vchten en 40 miljoen doden te betreuren waren, wordt nog steeds gezocht naar goede verklaringen voor deze onbegrijpelijke gebeurtenis.

We hadden net een periode met relatief weinig oorlog achter de rug in Europa. Er waren veel technische en maatschappelijke ontwikkelingen geweest, la belle Epoque. De auto en het vliegtuig werden uitgevonden en de transportmogelijkheden ontwikkelden zich. Maar onder dit vredig oppervlak bleken toch de nodige spanningen te zitten. Industrialisatie met arbeidersspanningen, aristocratische bestuurders en diplomaten die vaak op eigen houtje handelden, koloniale spanningen en afgunst.

De betrokken landen hadden elk hun eigen problemen. De opkomende landen Pruisen, Oostenrijk-Hongarije, Engeland, Frankrijk, Rusland, Italië, Turkije. Jan-Pieter Six liep ze een voor een na. Met de moord op de Oostenrijkse troonopvolger op

28 juni 1914 in Sarajevo begon een tijdbom van vier weken te tikken. Een mobilisatie uit voorzorg werd gezien als een oorlogsverklaring. Wat toen ontbrak was een krachtig pleidooi voor vrede en overleg, door iemand met gezag die het hoofd koel hield.

Het nationalisme, dat in de 19e eeuw ontstond had zijn eigen dynamiek, men vertrouwde elkaar niet meer. De gevolgen van deze wereldoorlog waren niet alleen zeer groot maar ook van grote invloed op de rest van de 20e eeuw en op de Tweede Wereldoorlog. Een pijnlijke en belangrijke les in de geschiedenis van de mensheid.

Met een luid en verdiend applaus werd deze geschiedenisles aan ruim 100 aandachtige luisteraars afgesloten.

Herdenking Bevrijding Tilburg

Afgelopen zaterdag 27 oktober, tevens de verjaardag van Peerke Donders, was het 74 jaar geleden dat Tilburg bevrijd werd.

Met het blazen van 'The Last Poste' bij de herdenkingsmonumenten in het Vrijheidspark werden 's avonds de gevelen herdacht. Daarna werden in het Factorium enkele indrukwekkende persoonlijke herinneringen aan de oorlog verteld en hield Paul Spapens een inspirerende toespraak over de grote moed die nodig was om in verzet te komen.

Team 'Erfgoed Tilburg' wint StadsQuiz

In het Koning Willem II Stadion deden 26 teams met in totaal 300 deelnemers mee aan de eerste Tilburgse Stadsquiz.

Hierbij werd € 10.000,- opgehaald voor de Johan Stekelenburgstichting. Maar liefst 222 vragen moesten beantwoord worden, een hele klus. Het ging over Tilburgse beroemdheden, historie, sport, muziek, Tilburgse taal, politiek en cultuur. Onder leiding van Petra Robben werd gezocht en gecontroleerd en ... de eerste plaats behaald.

Boek

Vliegtuigcrashes

Onlangs verscheen het boek 'Vliegtuigcrashes '40-45 in Midden-Brabant'. Dit levenswerk van Pouwel Pouwels (1932-2015) uit Elshout is het resultaat van jaren speurwerk. Het boek behandelt zeer gedetailleerd de tweeëndertig vliegtuigcrashes tijdens de Tweede Wereldoorlog in het gebied tussen Geertruidenberg en 's-Hertogenbosch.

In dertig hoofdstukken komen alle in Midden-Brabant neergestorte bommenwerpers, jachtvliegtuigen en zweefvliegtuigen, zowel geallieerd als Duits, aan bod. Er is aandacht voor de aard van de crash, de oorzaak, de nasleep en de menselijke kant.

Menselijke kant

Het boek vertelt het verhaal van vliegtuigbemanningen die iedere keer weer hun leven in de waagschaal stelden en burgers die hen, ook met gevaar voor eigen leven, hielpen ontsnappen. Dit boek maakt weer eens duidelijk hoe fel de luchtoorlog was in de jaren 1940 tot 1945 en hoeveel slachtoffers er daarbij vielen.

Het boek met een mooie harde kaft kost € 15,00 en is te bestellen bij de heemkundekring Onsenoort via: bestuur@hkkonsenoort.nl. bellen kan ook: of 0416 – 32 09 95. Het boek is ook verkrijgbaar bij de boekhandels Sikkers in Drunen en Plantage in Waalwijk.

Bezoek Historische Verzameling KMA Breda

Op dinsdag 11 december bezoeken wij de Koninklijke Militaire Academie in Breda. Hier krijgt u een korte historische rondleiding met aansluitend een bezoek aan de expositieruimte van de Stichting Historische Verzameling KMA.

Een bezoek aan dit kasteel, dat eeuwenlang door de voorouders van onze Koninklijke familie werd bewoond, is een aanrader voor heemkundigen. Ook zal tijdens het bezoek verteld worden over het Huis van Brecht. In dit oudste stenen huis van Breda verbleef van 1421 tot 1607 een familie met dezelfde naam als eigenaar.

Details

Datum en tijdstip bezoek: 11 december 2018, van 14.00 tot 15.30 uur.

Adres KMA: Kraanpoort te Breda. Kolonel b.d. Stan Wulffaert wacht ons hier op.

Vertrek: 13.00u bij Boerke Mutsaers

Parkeren Breda: Parkeergarage De Prins. Van daaruit is het 400 m lopen naar de KMA.

Breng uw geldige legitimatie mee!

Chauffeurs ontvangen € 3,50 cash voor zichzelf en per meerrijdende passagier.

Indien gewenst kunnen we naderhand een consumptie nemen op de Grote Markt.

Dat is ongeveer 400 meter lopen.

Aanmelden vóór 1 december 2018

- Maak € 7,00 over op IBAN NL85 INGB 0002 9207 12 van Heemkundekring Tilburg.

- Vermeld uw naam en voorletters zoals die op uw paspoort of rijbewijs staan.

Vermeld (bijvoorbeeld): P <naam>, <voorletters> of R <naam>, <voorletters>

Let op

Wegens verscherpte toegangseisen is het absoluut noodzakelijk dat u uw naam en voorletters zoals die staan vermeld op uw paspoort of rijbewijs tijdig aan mij opgeeft. Ik moet namelijk vooraf een lijst met deelnemers overleggen.

KRING EN BESTUUR ZIJN NIET AANSPRAKELIJK VOOR TIJDENS DEZE EXCURSIE OPGELOPEN LETSEL OF ANDERE SCHADE.

Wij wensen u een plezierige en leerzame middag toe.

Jan Sikkers, Organisator Excursies

Monumenten

Onze inzet om het naoorlogs erfgoed te beschermen is deze maand beloond met 44 nieuwe monumenten.

Panden uit de naoorlogse periode zijn erg kwetsbaar. Enerzijds omdat ze nog niet erg geliefd zijn en anderzijds omdat onderhoud steeds vaker nodig is.

Van de 50 voorgedragen panden zijn er zes nog niet toegewezen omdat nader onderzoek nodig is. In de rubriek 'moNUment van de week' in het Stadsnieuws zullen ze de komende tijd wel voorbijkomen.

De Hoogbouw van de universiteit kwam al in week 37 aan bod, maar was toen nog niet officieel een monument. De Airey-woningen in de wijk Jeruzalem volgen snel; zij vertellen het verhaal van de wederopbouw met hoge woningnood. Speciaal hiervoor werd een snelbouwsysteem ontworpen.

Later zullen nog 50 vooroorlogse monumenten worden aangewezen. Belangrijke panden als het Cenakel zijn nog niet beschermd.

Struikelstenen-wandeling

In samenwerking met Stadsgidserij wordt op zondag 11 november een struikelstenenwandeling gelopen.

Hierbij wordt herdacht dat 80 jaar geleden de Kristallnacht plaatsvond. Hitler gaf daarna opdracht de joden systematisch te vervolgen.

De Duitse kunstenaar Günther Demnig bedacht een kunstwerk: het leggen van messing herinneringsstenen voor

de huizen waar slachtoffers van WO II woonden. Intussen zijn er in heel Europa duizenden stenen gelegd. In Tilburg liggen er intussen al 29 en voor 2019 zijn er nog eens 11 struikelstenen gepland.

Deelnemen

De wandeling begint om 13.30 uur in het Vrijheidspark en eindigt in de synagoge. Kosten voor deelname: € 4,00.

U kunt zich opgeven bij W. Franken, tel. 013-4685413 of door een mail te sturen naar w-franken@home.nl. Aanmelden via de stadsgidserij: info@stadsgidserij.nl

Reclamebeleid

Onlangs gaf Joep Vogels van de Werkgroep Monumenten voor de microfoon van Omroep Tilburg nadere uitleg over het reclamebeleid in Tilburg.

Dat gebeurde naar aanleiding van onze brief over storende lelijke reclames in Tilburg. De gemeente werkt aan een algemeen beleid. Wij houden u op de hoogte.

Een kijkje in het Provinciehuis

Op vrijdag 26 oktober brachten negen leden van Heemkundekring Tilborch een bezoek aan het Provinciehuis in Den Bosch. Samen met andere heemkundekringen, onder andere afkomstig uit Zundert, werden zij rondgeleid. Tom Manders maakte het volgende verslag.

Dat de vlag bij aankomst halfstok hing had gelukkig niets met ons bezoek te maken. Kort daarvoor was namelijk statenlid Driek van Grinsven (PvdA) overleden. Na de ontvangst dwaalden we door verschillende ruimtes met hier en daar kunst aan de muur. Vervolgens belandden wij in een zaal waar we mochten meeluisteren naar een discussie over de eventuele samenvoeging van Nunen en Eindhoven.

In dit 23 verdiepingen tellende gebouw werken zo'n 1000 ambtenaren. Op de eerste verdieping huist 'de politiek'. Zo heeft de Commissaris van de Koning, momenteel Wim van der Donk, hier zijn werkplek. Vanaf de 22e verdieping heb je een mooi uitzicht over de omgeving. Bij helder weer kun je niet alleen Westpoint in Tilburg zien, maar zelfs de Utrechtse Domtoren. Verder was hier een tafel speciaal gedekt voor bijzondere gasten uit China die zouden komen praten over de China-route.

Vergaderzaal

De deur van de vergaderzaal, een bronzen zwaargewicht van 1300 kilo gemaakt door kunstenaar Jan Slegers, blijft tijdens vergaderingen gesloten. Ook hangt daar een klok met een deel van de stamboom van de Oranjes vanaf 1830 erop.

Vanwege enkele mankementen werd hij toch maar niet aan het koningshuis cadeau gedaan. Als men erop slaat wordt de vergadering direct stop gezet. Een ander opvallend kunstwerk waren de zilveren sansevieria's (vrouwentongen) en een wandkleed van Reinout van Vugt.

Atoomkelder

Uit de tijd van de Koude Oorlog stamt de grootste atoomkelder van Nederland, die vier trappen diep onder de grond ligt. Een speciaal protocol moet ervoor zorgen dat de kelder vrij blijft van radioactiviteit. Zo worden je kleren via een speciaal luik weggegooid, moet je douchen en krijg je nieuwe kleren die doen denken aan voetbalpakjes. Voor het contact met de buitenwereld is er een telefooncentrale ingericht en staan er bureaus met typemachines. Verder een ruimte met apparatuur voor luchtbehandeling, luchtverversing en opwekken van stroom. Nee, niet meer van deze tijd, het is dan ook een soort museum.

Na de rondleiding vertelde Marcel Deryckere, statenlid voor het CDA, over zijn werk bij Provinciale Staten: gemiddeld 20 uur naast zijn reguliere werk. Afsluitend deden we mee aan een quiz over de provincie. Voor wie goed had opgelet waren de 15 vragen prima te beantwoorden.

Voor de liefhebbers is er binnenkort een rondgang door de gebouwen van de Tweede Kamer in Den Haag. Een uitnodiging volgt te zijner tijd.

Agenda

Eerstvolgende lezing: 15 november

Lezingen in 2018: 20-12

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Parkeren: Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 48, nummer 9, november 2018

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl

Vooruitblik op de lezing van 20 december

Herders en Koningen

Op donderdag 20 december geeft Wouter Prins de lezing 'Herders en Koningen'. Hierbij neemt hij u mee op een reis langs tal van kerstvoorstellingen in de afgelopen millennia. Hij laat u zien dat het kerstfeest meerdere invalshoeken kent en op meerdere manieren beleefd wordt. Niet alleen nu, maar ook duizenden jaren geleden al.

Wouter is conservator bij het Museum voor Religieuze Kunst in Uden. Over dit thema zegt hij: "Kerst is het feest van de vrede, van de eenheid en van het licht. Zowel gelovigen als niet-gelovigen voelen zich aangetrokken tot deze donkere dagen. Gezelligheid en warmte, daar draait het vooral om.

Bestuursleden gezocht

Vind jij het leuk om een actieve rol te spelen in het bestuur van Heemkundekring Tilborch?

Infomeer dan vrijblijvend naar de mogelijkheden of meld je aan bij onze secretaris.

Maar wie zich verdiept in de evangelies van Mattheus en Lucas, in de tradities van westerse en oosterse christenen, ervaart dat kerst eigenlijk niet uit één, maar uit twee feesten bestaat. Er is een kerst van intimiteit en beslotenheid en er is een kerst van openbaarheid. Een kerst van de herders en een kerst van de koningen."

Volgens Wouter komt dit onderscheid niet alleen in de kerstvoorstellingen door de eeuwen heen, maar zelfs in onze kerststal thuis naar voren. Tijdens de lezing toont hij dit onderscheid aan via een serie kerstvoorstellingen, bezien door de ogen van Byzantijnse keizers, de Heilige Franciscus, Antwerpse koopvaarders en moderne kunstenaars.

Kerstmis

Aansluitend aan de lezing start de jaarlijkse kerstviering voor leden van Heemkundekring Tilborch. Zoals de laatste jaren gebruikelijk is zullen Marianne en Jan Sikkers enkele liedjes en sketches opvoeren, uiteraard geheel in kerst sfeer. Ook zijn er (op eigen kosten) hapjes en drankjes verkrijgbaar.

Terugblik op de lezing van 15 november

175 jaar Nieuwe Koninklijke Harmonie

In een uur tijd een periode van 175 jaar bespreken, inclusief alle ups en downs, is best een uitdaging. Toch lukte het Anita de Haas, sinds 2015 bestuurslid bij de Nieuwe Koninklijke Harmonie, om haar verhaal voor de pauze af te ronden. Wat dat betreft deed ze haar achternaam alle eer aan. Ongeveer 50 belangstellenden nam zij in een rap tempo mee naar het verleden en heden van de Nieuwe Koninklijke Harmonie (NKH).

De in 1843 officieel opgerichte muziekvereniging met het koninklijk predicaat was lange tijd een katholiek mannenbolwerk van vooral middenstanders uit de binnenstad. Zelfs in 1956 gold nog de regel dat dames niet werden toegelaten tot vergaderingen. Sinds de komst van een vrouwelijke dirigent in 1987 maken vrouwen tegenwoordig ook deel uit van het orkest.

In 1850 werd gestart met 'armenconcerten', in 1966 werd daarmee gestopt. Jubilea werden uitbundig gevierd. Zo trok bij het 25-jarig jubileum een stoet van praalwagens en orkesten door de stad en werden er erepoorten opgericht bij het 50-jarig bestaan. In 1895 werd een hulde gebracht aan Wilhelmina. Dirigent was toen Jos Kessels, de broer van Mathieu (de vader van Marietje).

Unter den Linden

Al in 1877 verhuisde de NKH naar de Stationsstraat waar de vereniging beschikte over een grote tuin. In 1934 kwam er nog een bijgebouwtje bij. In 1942 vorderden de Duitsers het gebouw, dat toen 'Unter den Linden' genoemd werd. Het 100-jarig jubileum werd dan ook bescheiden gevierd. In 1944 vloog de bioscoop door een explosie de lucht in. De wederopbouw ervan volgde pas in 1958. Vanaf 1949 waren er Midzomerfeesten in een 'sprookjestuin'.

Mede door de opkomst van de popmuziek in de jaren zestig volgde een kentering in het ledenaantal. De tuin werd

vervolgens verhuurd als parkeerplaats en de verkoop van grond voor de bouw van een appartementencomplex maakte geld vrij voor het opknappen van het oorspronkelijke gebouw. In 1999 werd het seniorenorkest opgericht. Met 'muziekproeven', een nog te formeren wijkorkest en het opstaporkest wordt geprobeerd ook de jeugd te interesseren voor (harmonie)muziek.

Muziekhuis

In aangepast spreektempo besprak Anita de Haas na de pauze het wijkorkest en de overige toekomstplannen. Als bestuurslid wil ze veranderingen in gang zetten. Het prachtige gebouw is nu meestal op slot en dat is jammer. Brainstormsessies zijn volop aan de gang en er worden relaties gelegd met het Spoorpark (waar ooit de vermaarde fabriek van Kessels stond), vrijwilligers van het Kessels-museum in de Goirkestraat en Frans Ellenbroek. Het doel hiervan is om tot een 'Muziekhuis' te komen waarin ruimte is voor een museum, museumcafé, museumwinkel, 'speel'plaats, reparaties, wisseltonstellingen, toeristische route enzovoorts.

Een gesprek met Wethouder Marcelle Hendrickx in 2016 over gemeentegarantie leidde tot de eis van een haalbaarheidsplan, dat dit jaar is ingediend. De gemeentelijke ambtenaren draaien sindsdien voorzichtig om de hete brij heen. Daarom wordt nu gedacht aan een burgerinitiatief in de hoop de gemeenteraad en ook de burgemeester ('hij kent de stad') enthousiast te krijgen voor de toekomstplannen.

Na afloop bedankte de voorzitter Anita de Haas voor haar interessante uiteenzetting en overhandigde haar onder luid applaus van de aanwezigen het tweede 'moNumenten'-boekje en een fles 'wèèn' met de welgemeende tekst: 'Dègge bedankt zèèt dè witte'.

(verslag met dank aan Christ Libregts)

Verlag Stolpersteinenwandeling

Stolpersteinen en andere waardevolle plekken

Een kleine negentig mensen hadden zich verzameld in het Vrijheidspark voor de Stolpersteinenwandeling. In drie groepen wandelden zij langs verschillende plaatsen die verband houden met de Jodenvervolging in Tilburg tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De route voerde onder meer langs 17 Stolpersteinen. In totaal liggen er nu 28 van deze herdenkingstegeltjes in de stad en in 2019 komen er weer nieuwe bij. Andere belangrijke plaatsen waren de Kapel O.L.V. ter Nood, de voormalige openbare lagere school aan de Korte Schijfstraat, de Noordstraat, de Wasknijper bij het station en de Synagoge met de Helga Deen Tuin.

Mooi dat er nog zoveel herinneringsplaatsen zijn, waardoor dit verhaal verteld kan blijven worden.

Monumentenberichten

De mooie villa van Guus Meeuwis aan de Bredaseweg 440 wordt afgebroken. Deze villa in Tudorstijl had geen enkele beschermde status en kon dus zomaar worden gesloopt.

Het is dus belangrijk om waardevolle panden tijdig te beschermen. Daarom zijn onlangs de eerste gesprekken gevoerd om de gemeentelijke monumentenlijst met 50 vooroorlogse panden uit te breiden. In 2019 moeten 50 extra panden beschermd zijn. Zij verdienen dit want alles van waarde is weerloos...

MoNumenten in Tilburg - deel 3

Na twee eerdere succesvolle uitgaven van 'moNumenten in Tilburg' verschijnt op 19 december deel 3 in deze serie: 'moNumenten in Tilburg 201 – 300'.

Opnieuw presenteert Heemkundekring Tilborch 100 monumentwaardige gebouwen waarvan veel rijks- en gemeentelijke monumenten.

In de periode 2016 – 2018 verschenen zij al in het Stadsnieuws en nu zijn zij gebroederlijk samengebracht in boekvorm.

Hierin worden onder andere de bouwkundige kwaliteiten en andere wetenswaardigheden van de panden beschreven.

Vanaf 19 december is het boek verkrijgbaar bij boekhandel Gianotten-Mutsaers in de Emmapassage. Uiteraard kunt u ook op onze lezingavond van 20 december een exemplaar bemachtigen.

Mocht u nog een aardig geschenkje voor de kerstdagen zoeken, dan is dit passend voor iedereen die iets met Tilburg heeft.

Agenda

Eerstvolgende lezing: 20 december

Lezingen in 2019: 17-1, 21-2, 21-3, 18-4, 16-5, 20-6 (vakantie) 19-9, 17-10, 21-11, 19-12

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Parkeren: Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg